

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Tuki ja kontrolli valvontarangaistuksessa Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella

Roth, Tanja
Veikkanen, Tanja

2013 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Tuki ja kontrolli valvontarangaistuksessa Itä- ja Pohjois- Suomen rikosseuraamusalueella

Roth, Tanja
Veikkanen, Tanja
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2013

Roth, Tanja
Veikkanen, Tanja

Tuki ja kontrolli valvontarangaistuksessa Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella

Vuosi 2013 Sivumäärä 50

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten tuki ja kontrolli esiintyvät valvontarangaistuksessa tukipartioityössä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella. Valvontarangaistus on marraskuussa 2011 voimaan tullut uusi rangaistus Suomessa. Valvontarangaistuksessa tuomittu voi suorittaa enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksen kotonaan. Tuomittua valvotaan kehoon kiinnitettävän pannan ja tuomitun asunnossa olevan vastaanottimen välityksellä. Tukipartio valvoo valvontarangaistukseen tuomittua.

Teoreettisena viitekehyksenä toimii ajatus asiakkaan kuntoutumisesta ja uusintarikollisuuden vähentämisestä sekä tuen ja kontrollin merkityksestä. Rikosseuraamuslaitoksen keskeinen tavoite on uusintarikollisuuden vähentäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Näillä pyritään tukemaan tuomittua yhteiskunnassa selviytymiseen.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Keräsimme aineiston sähköisellä kyselylomakkeella, jonka lähetimme Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen kolmelle tukipartiolle eli kymmenelle ihmiselle. Kaikki eivät vastanneet kyselyyn. Aineiston keruu tapahtui syksyn 2012 aikana.

Tuloksista käy ilmi, että työntekijät suhtautuvat pääasiassa myönteisesti valvontarangaistuksen tuloon osaksi suomalaista rangaistusjärjestelmää. Vastausten perusteella työntekijöiden mielestä tukea ja kontrollia esiintyy hyvin valvontakäyneillä, mutta esimerkiksi pitkät välimatkat tuovat omat haasteensa työhön.

Roth, Tanja
Veikkanen, Tanja

Support and control at home detention in the Criminal Sanctions Region of Eastern and Northern Finland

Year	2013	Pages	50
------	------	-------	----

The purpose of our thesis was to find out how support and control exist in home detention in support patrol's work in the area of Eastern and Northern Finland. The home detention has become part of the Finnish penalty system in November 2011. A convict that has been sentenced to home detention can do a maximum of six months penalty at home instead of prison. Supervision is based on electronic monitoring. Support patrol supervises a person who has been sentenced to home detention.

Our theoretical context is based on the idea of client ability to rehabilitate and lower recidivism as well as the idea of significance of support and control in home detention.

Our thesis is a qualitative research. We collected the material by an electronic questionnaire that we sent to three support patrols of the area in Eastern and Northern Finland, so that included ten persons. All of them did not answer to the questionnaire. The material was collected during the autumn of 2012.

According to the results basically the workers were happy to have this new punishment of home detention in our Finnish penalty system. Based on the answers, the workers think that both support and control are included in the supervision visits. But they also think that long distances in the area create its own challenge to the work.

Keywords: home detention, support patrol, electronic monitoring, support, control

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Valvontarangaistus	8
2.1	Valvontarangaistuksen historiaa ja käyttö muualla maailmassa	8
2.1.1	Käyttö Pohjoismaissa	9
2.1.2	Käyttö muualla Euroopassa	10
2.2	Valvontarangaistus Suomessa	10
2.2.1	Valvontarangaistuksen tuomitseminen	11
2.2.2	Valvontarangaistuksen suorittaminen	12
2.2.3	Tuomitun velvollisuudet	13
2.2.4	Ehtojen rikkominen	13
2.3	Sähköisestä valvonnasta esitetty kritiikki.....	13
3	Valvottu koevapaus.....	15
3.1	Valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden vertailua.....	16
4	Teoreettinen viitekehys	17
4.1	Kuntoutus.....	18
4.1.1	Sosiaalinen kuntoutus	20
4.1.2	Päihteet ja päihdekuntoutus	22
4.2	Tuki ja kontrolli	23
4.3	Uusintarikollisuus	25
5	Tutkimuksen toteuttaminen	26
5.1	Tutkimuskysymykset ja menetelmät.....	26
5.2	Kyselyn toteutus.....	27
5.2.1	Kyselylomake.....	27
5.3	Aineiston analyysi	28
5.4	Tutkimuksen luotettavuus	28
6	Tutkimustulokset	30
6.1	Yleistä tukipartiotyöstä ja valvontarangaistuksesta	30
6.2	Valvontakäynnit	31
6.3	Kuntoutus.....	31
6.4	Tuki ja kontrolli	32
6.5	Uusintarikollisuus	33
7	Johtopäätökset.....	33
7.1	Työntekijöiden näkemykset tukipartiotyöstä ja valvontarangaistuksesta	34
7.2	Tuen ja kontrollin merkitys valvontarangaistuksessa	35
8	Pohdinta.....	37
	Lähteet	39
	Kuvat	42

Taulukot	43
Liitteet.....	44
Liite 1. Kyselylomake	45
Liite 2. Saatekirje.....	50

1 Johdanto

Opinnäytetyömme käsittelee tuen ja kontrollin merkitystä valvontarangaistuksessa Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen tukipartioiden työssä. Tukipartioiden tehtävänä on valvontarangaistuksen täytäntöönpanon valvonta. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella toimii kolme tukipartiota, jotka sijaitsevat Jyväskylässä, Kuopiossa ja Oulussa. Tukipartiossa työskentelee kolmesta neljään henkilöä, jotka ovat ohjaajan nimikkeellä.

Opinnäytetyömme alussa kerromme valvontarangaistuksesta yleisesti Suomessa. Kuvaamme myös valvontarangaistuksen syntyä ja historiaa sekä käyttöä muualla maailmassa. Lisäksi vertailemme valvontarangaistusta ja valvottua koevapautta keskenään, ne ovat Suomen rangaistusjärjestelmän uusimmat tulokkaat ja niiden samankaltaisuuden vuoksi koimme mielekkääksi niiden vertailun.

Teoriaosuudessa kerromme kuntoutuksesta, tuesta ja kontrollista sekä uusintarikollisuudesta, ne ovat näkökulmia joiden kautta perehdymme aiheeseemme. Teoreettinen viitekehysrakentuu asiakkaan kuntoutumisesta ja uusintarikollisuuden vähentämisestä. Työmme teoreettinen viitekehys liittyy olennaisesti Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteisiin uusintarikollisuuden vähentämisestä ja siten myös valvontarangaistukseen, jonka katsotaan olevan merkittävä rangaistus rikollisten yhteiskuntaan sopeuttamisessa.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineiston keräsimme Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen tukipartioiden työntekijöiltä sähköisellä kyselylomakkeella. Aineiston analysoimme käyttäen aineiston teemoittelua. Teemoja, joiden mukaan analyysin toteutimme, olivat tuki ja kontrolli, kuntoutus sekä uusintarikollisuus.

Aiheen valintaan vaikutti sen ajankohtaisuus. Uusi rangaistus herätti kiinnostuksemme ja halusimme tutustua aiheeseen paremmin. Aiheen valintaan vaikutti myös se, ettei valvontarangaistuksesta ollut aikaisemmin tehty opinnäytetyötä.

Työmme tavoitteena on tutkia, millä tavalla tuki ja kontrolli esiintyvät tukipartion työssä. Tarkastelemme tukea ja kontrollia toisiinsa kietoutuneena kokonaisuutena. Lopuksi pohdimme opinnäytetyöprosessiamme ja tutkimuksesta esiin nousseita ajatuksia.

2 Valvontarangaistus

Tässä luvussa käsittelemme sähköisen valvontarangaistuksen historiaa ja rangaistuksen käyttöä maailmalla sekä Suomessa. Tarkoituksena on kuvata sähköistä valvontarangaistusprosessia, jotta lukijalle käy ilmi mistä valvontarangaistuksessa on kyse.

Sähköisellä tai elektronisella valvonnalla tarkoitetaan kaikkea teknologiaan perustuvaa valvontaa, jonka avulla tarkkaillaan rangaistukseen tuomittua tai rikoksesta epäiltyä henkilöä, tämän liikkumista ja päihteiden käyttöä ilman että tarkkailijan tarvitsee olla läsnä jatkuvasti. Tarkkailu tapahtuu siis teknisen laitteen avulla, laite on kiinnitetty tarkkailtavaan henkilöön ja se lähettää signaaleja keskusvalvomoon. (Danielsson & Mäkipää, 2012: 6.)

2.1 Valvontarangaistuksen historiaa ja käyttö muualla maailmassa

Sähköinen valvontarangaistus on käytössä monissa eri maissa ja kokemukset siitä ovat olleet positiivisia, joka on vaikuttanut myönteisesti sähköisen valvonnan yleistymiseen ympäri maailmaa (HE 17/2010). Sähköinen valvontarangaistus toimeenpantiin ensimmäisen kerran Yhdysvalloissa vuonna 1984, josta se myöhemmin levisi muualle maailmaan (Whitfield, 2001: 9). Se kehitettiin vankiluvun pienentämiseksi vankiloissa ja sen mahdollistivat koko ajan kehittyvät tekniset laitteet. Se kehitettiin sellaisia rikoksentekejiä varten joille vankeus oli liian kova rangaistus, mutta ehdollinen rangaistus liian lievä. (Martinovic, 2010: 40, 44). Ensimmäinen ohjelma sähköisen valvontarangaistuksen käyttöön ottamiseksi aloitettiin Floridassa vuonna 1983, josta se levisi muualle Yhdysvaltoihin. Vuoteen 1992 mennessä maassa oli jo 30 000-50 000 rangaistukseen tuomittua päivittäin. (Martinovic, 2010: 42-43).

Ajatukset elektronisesta valvonnasta levisivät Yhdysvalloista Atlantin yli Eurooppaan 1980-luvun lopulla. Kehitys Euroopassa eteni siten, että viranomaiset Englannista, Ruotsista ja Hollannista vierailivat Yhdysvalloissa ja tutustuivat elektronisen valvonnan mahdollisuuksiin. Aluksi elektroniseen valvontaan suhtauduttiin epäilevästi, mutta ajan ja kokeilujen myötä suhtautuminen muuttui myönteisemmäksi. (Whitfield, 1997: 57-58).

Yleisesti valvontarangaistuksista on käytössä maailmalla kahta päätyyppiä. Ensimmäistä ei varsinaisesti lasketa rangaistukseksi vaan se voidaan määrätä ennen oikeudenkäyntiä ja sen avulla varmistetaan oikeuteen saapuminen. Se ei sisällä kuntouttavia toimia. Sen avulla pyritään välttämään tutkintavankiloiden ruuhkautuminen. Toinen päätyyppi on rangaistus tuomi-
on jälkeen, jossa on kaksi erillistä vaihtoehtoa, joista toinen on kuten Suomessa ehdottoman vankeuden sijaan tuomittava valvonta ja toinen ehdottoman vankeuden loppuosan suorittaminen elektronisesti valvottuna. Tämän jälkimmäisen vaihtoehdon päämääränä on vähentää vankiloiden yliasutusta ja säästää julkisissa menoissa. Pyrkimyksenä on säästää tuomittu yh-

teiskunnan ulkopuolelle joutumiselta, tukea tuomitun perhesiteitä ja yhteisöllisyyttä. (Martinovic, 2010: 63).

2.1.1 Käyttö Pohjoismaissa

Ruotsissa valvontarangaistus (fotboja) otettiin ensimmäisen kerran käyttöön osassa maata vuonna 1994, jolloin aloitettiin rangaistuksen pilottihanke (Brå-rapport, 1999: 5). Hankkeeseen otettiin mukaan sellaisia tuomittuja, joiden rangaistus oli enintään kaksi kuukautta ehdotonta vankeutta. Edellytyksenä oli vähäinen väkivaltahistoria sekä työllisyys, opiskelupaikka tai halu suorittaa yhdyskuntapalvelua. Vuoteen 1996 mennessä 92 prosenttia valvontarangaistukseen tuomituista suoritti tuomionsa loppuun. (Martinovic, 2010: 56-57). Vuodesta 1999 valvontarangaistus on ollut pysyvä osa Ruotsin rangaistusjärjestelmää. (Brå-rapport, 1999: 5). Nykyisin valvontarangaistukseen voidaan tuomita korkeintaan kuuden kuukauden ehdottoman vankeuden sijaan (Kriminalvården, 2013). Mikäli tuomittu syyllistyy rangaistuksen suorittamisen jälkeen kolmen vuoden sisällä sellaiseen rikokseen, josta voidaan määrätä sakkoa ankarampi rangaistus, on se esteenä uudelle valvontarangaistukselle. Ruotsissa valvonta perustuu samankaltaisiin teknisiin laitteisiin kuin Suomessakin. Eroavaisuutena ruotsalaisessa rangaistuksessa on se, että tuomitun on maksettava rikosuhrihastoille päivittäin tietty maksu koko rangaistuksen ajalta, mikäli se on mahdollista tuomitun tuloihin nähden. (HE 17/2010). Tällä tavalla tuomittu maksaa itse oman rangaistuksensa vähentäen veronmaksajien osuutta rangaistuksesta (Martinovic, 2010). Erona on myös se, että Ruotsissa päihdevalvonta tapahtuu teknisten laitteiden avulla, toisin kuin Suomessa.

Tanskassa valvontarangaistus otettiin käyttöön vuonna 2005. Rangaistus voidaan tuomita alle kolmen kuukauden vankeuden sijaan ja kohderyhmänä ovat liikenne rikoksista tuomitut. Kuitenkin alle 25-vuotialle voidaan tuomita valvontarangaistus rikoksen laadusta riippumatta. Vuonna 2006 lakia muutettiin siten, että myös yli 25-vuotiaille voidaan tuomita valvontarangaistus muistakin kuin liikenne rikoksista. Tanskassa on päivittäin 150 rangaistukseen tuomittua. Rangaistukset täytäntöönpannaan harvaan asutuilla alueilla siten, ettei yksittäistä tuomiota välttämättä panna välittömästi täytäntöön vaan kootaan useampia rangaistuksia täytäntöön pantavaksi yhtä aikaa, jolloin kriminaalihuollon voimavarat säästyvät. (HE 17/2010).

Norjassa valvontarangaistuksen kokeilu alkoi vuonna 2008. Kokeilu on käytössä kuudella alueella ja valvontalaitteita on varattu 130 kappaletta. Arvio kustannuksista on 100 euroa valvottavaa kohti päivässä. Valvontarangaistus voidaan tuomita alle neljän kuukauden ehdottoman rangaistuksen sijaan. Valvottavalla on viikoittain vähintään kaksi tapaamista valvojansa kanssa. Huhtikuussa 2009 oli valvonnassa päivittäin keskimäärin 70 tuomittua. Rangaistuksen aloitaneista 95,5 prosenttia suoritti sen hyväksytysti. (HE 17/2010).

2.1.2 Käyttö muualla Euroopassa

Muualla Euroopassa elektronista valvontaa käytetään erilaisin tavoin. Tyypillistä on, että elektronista valvontaa käytetään vankeusrangaistuksen loppu osan suorittamisessa, esimerkiksi Virossa tämä on ainoa muoto, jossa kyseistä valvontaa käytetään. (HE 17/2010.)

Vuonna 1995 aloitettiin Hollannissa elektronisen valvonnan kokeilu. Hyvien tulosten perusteella rangaistus jäi osaksi Hollannin rangaistusjärjestelmää. (Martinovic, 2010: 56). Ranskassa otettiin käyttöön vuonna 2000 samankaltainen valvontarangaistus kuin Suomessa, tosin Ranskassa kustannukset ovat huomattavasti edullisemmat kuin Suomessa. Päivä valvontarangaistuksessa maksaa tuomittua kohti vain 12 euroa käytettäessä radiotaajuustekniikkaa, GPS-teknikkaa käytettäessä 30 euroa. (HE 17/2010).

Englannissa ja Walesissa sähköinen valvonta on yleisintä Euroopassa. Vuosittain valvottuja on noin 20 000. (Danielsson & Mäkipää: 2012: 2). Englannissa sähköistä valvontaa käytetään kolmessa eri tilanteessa: samoin kuin Virossa, yhdyskuntaseuraamusten valvonnassa sekä osana rikoksesta epäillylle määrättävien takuuehtojen valvontaa. Yksi esimerkki yhdyskuntaseuraamuksista on kotiaaresti, joka on ollut kokeiluissa vuodesta 1991 ja tämä on lähinnä suomalaista valvontarangaistusta. Tuomitun poistuminen määrätystä paikasta määrättyinä aikoina on kiellettyä. (HE 17/2010).

2.2 Valvontarangaistus Suomessa

Suomessa otettiin marraskuun alussa 2011 käyttöön uusi valvontarangaistus, joka ankaruudeltaan sijoittuu ehdottoman vankeuden ja yhdyskuntapalvelun väliin (Oikeusministeriö, 2012). Se voidaan tuomita silloin, kun yhdyskuntapalvelun tuomitseminen ei ole mahdollinen. Esteitä valvontarangaistukselle voivat olla aiemmat vankeustuomiot. (Rautiainen, 2012.) Myös aiemmat valvontarangaistukset voivat olla esteenä uuden valvontarangaistuksen tuomitsemiselle. Periaate on, ettei samalle henkilölle tuomita kahta peräkkäistä valvontarangaistusta. Valvontarangaistuksen tuomitsemista ei voida pitää sopivana, mikäli syytetyllä on useampia aikaisempia vankeus- tai valvontarangaistustuomioita. (Tapani ym. 2011: 274.) Rikoksen laatu ratkaisee voidaanko valvontarangaistusta tuomita, sitä ei tuomita törkeistä väkivaltarikoksista, asuinkumppaniin kohdistuneista pahoinpitelyistä eikä sellaisista rikoksista joiden jatkaminen on mahdollista kotoa käsin, esimerkiksi huumausainerikokset ja eräät tieto- ja viestintärikokset. (Rautiainen, 2012). Valvontarangaistus voidaan tuomita korkeintaan kuuden kuukauden ehdottoman vankeuden sijasta. (Oikeusministeriö, 2012). Suurimpana kohderyhmänä tähän uuteen rangaistukseen tuomittavina ovat rattijuopumuksiin ja omaisuusrikoksiin syyllistyneet henkilöt. (Oikeusministeriö, 2012).

Valvontarangaistus koetaan hyödyllisenä vaihtoehtona ehdottomalle vankeudelle niin tuomitun kuin yhteiskunnankin näkökulmasta. Myönteisiä asioita tuomitulle on työ- tai opiskelupaikan säilyttäminen, perhe- ja sosiaalistsuhteiden ylläpito sekä välttyminen vankilan rikollisilta asenteilta. Tuomitun kyky toimia itsenäisesti yhteiskunnan jäsenenä voimistuu. Yhteiskunnallisesti merkittävänä on pidetty, että toimintaohjelmat ovat tehokkaampia vapaudessa kuin vankilassa toteutettuna uusintarikollisuuden näkökulmasta. (Hallituksen esitys 17/2010). Valvontarangaistuksen käyttöönottoa Suomessa on myös perusteltu rangaistuksen edullisuudella yhteiskunnalle. Vankipäivän hinta suljetussa laitoksessa on noin 180-200 euroa, kun valvontarangaistuksen päiväkustannukset ovat noin kuusikymmentä euroa. (Oikeusministeriö, 2012). Tietenkin on tärkeää huomioida uuden rangaistuksen vaikutukset vankiluvun pienenemiseen sekä siitä vapautuvien resurssien suuntaamiseen uusintarikollisuutta vähentävään lähityöhön (HE 17/2010).

2.2.1 Valvontarangaistuksen tuomitseminen

Ennen kuin valvontarangaistukseen voidaan tuomita, on Rikosseuraamuslaitoksen selvittävä tuomioistuimen tai syyttäjän pyynnöstä epäillyn edellytykset suoritua valvontarangaistuksesta. Selvitetään seuraavat viisi asiaa:

1. Epäillyn suostumus valvontarangaistukseen
2. Epäillyn asuinpaikan soveltuvuudesta valvontarangaistukseen
3. Epäillyn kyky osallistua valvontarangaistuksen edellyttämiin toimintoihin
4. Epäillyn liikkumisen tarpeesta asunnon ulkopuolella
5. Epäillyn henkilökohtainen tilanne

Mikäli valvontarangaistuksen katsotaan soveltuvan epäillylle, liitetään selvitykseen toimeenpanosuunnitelma. Toimeenpanosuunnitelmassa on oltava seuraavat kolme asiaa:

1. Asunnon tiedot, jossa rangaistus suoritetaan
2. Tiedot toiminnoista ja valvontatapaamisista joita tuomittu tulee suorittamaan sekä niiden viikoittainen tuntimäärä
3. Toimintaan osallistumisen vaatimasta liikkumisesta pois asunnosta ja toiminnan ajoittumisesta

(Valvontarangaistuslaki, 2011, 7§).

Valvontarangaistukseen tuomitseminen edellyttää rikosentekijän ja mahdollisten muiden asunnossa asuvien täysi-ikäisten suostumuksen, jonka peruuttaminen on myöhemmin mahdollista (Matikkala, 2010: 41). Mikäli suostumus perutaan kirjallisesti, on Rikosseuraamuslaitoksen selvittävä, onko rangaistuksen täytäntöönpano muussa asunnossa mahdollinen, muutoin asia palaa tuomioistuimen käsittelyyn (Valvontarangaistuslaki, 2011: 23§). Myös alaikäisten asunnossa asuvien mielipide tulee selvittää, heitä kuullaan yhteistyössä lastensuojeluviran-

omaisten kanssa, mielipide kirjataan toimeenpanosuunnitelmaan liitettävään asiakirjaan. Täytäntöönpanoa ei voida aloittaa mikäli alaikäinen tätä perustellusti vastustaa, hänen on oltava kehitystasoltaan ja iältään kypsä ottamaan asiaan kantaa. (Valvontarangaistuslaki, 2011: 85).

Valvontarangaistus on aloitettava viipymättä sen jälkeen, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ja tuomio on suoritettava vuoden kuluessa (Valvontarangaistuslaki, 2011: 11§).

2.2.2 Valvontarangaistuksen suorittaminen

Valvontarangaistuksessa tuomittu asuu kotonaan ja häntä valvotaan teknisin laittein sekä tuki- ja valvontapartioiden toimesta. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitos. Tuomittuun asennetaan nilkkapanta (Kuva 1) ja asuntoon seurantalaite, joka valvoo paikallaoloheitojen noudattamista. (Oikeusministeriö, 2012). Valvonta perustuu radio- taajuustekniikkaan, jossa seurantalaite reagoi pannasta tuleviin signaaleihin ja lähettää ne edelleen valvontakeskukseen ja tuki- ja valvontapartiolle. (Rikosseuraamuslaitos, 2011). Tällaisia laitteita ovat valvottavan nilkkaan, ranteeseen tai vyötärölle kiinnitettävä panta, GPS- ja GSM-paikannuslaitteet sekä näiden yhdistelmät. Rangaistusta suunniteltaessa perustuslaki- valiokunta asetti edellytykseksi, että valvonta tapahtuu valvotun ylle asennettavalla laitteella, eikä ihon alle asennettavalla laitteella, esimerkiksi mikrosirulla. (Danielsson ym. 2012: 1.)

Mikäli tuomittu liikkuu annettujen rajojen ulkopuolelle tai poistuu asunnosta muina kuin sallittuina aikoina, valvontakeskus saa siitä heti hälytyksen. Tuki- ja valvontapartiot tekevät sattunnaisia valvontakäyntejä tuomittujen kotiin sekä toimeenpanosuunnitelmassa määräytyille toimintapaikoille. (Rikosseuraamuslaitos, 2011.)

Kuva 1: Nilkkapanta (Rikosseuraamuslaitos, 2011.)

2.2.3 Tuomitun velvollisuudet

Oman haasteensa rangaistuksen suorittamiselle kotona asettaa se, että tuomitun tulee hyväksyä ajankäyttönsä ja elämäänsä suuntautuva kontrolli (HE 17/2010). ”Valvontarangaistuksen sisältönä on tuomitun velvollisuus pysyä asunnossaan sekä osallistua hänelle määrättyyn toimintaan. Valvontarangaistus voidaan panna täytäntöön muussakin sopivassa paikassa, jossa tuomittu on hoidettavana tai jossa hän muutoin oleskelee.” (Valvontarangaistuskilaki, 2012). Tuomitulla on velvollisuus pysyä asunnossaan muina aikoina kuin niinä jolloin hän suorittaa etukäteen toimeenpanosuunnitelmassa määrättyä viikko-ohjelmaa. Viikko-ohjelmaan voi sisältyä esimerkiksi työtä, koulutusta, kuntoutusta ja valvontatapaamisia. (Tapani & Tolvanen, 2011). Toimintaa suoritetaan viikossa vähintään 10 ja enintään 40 tuntia. Toiminta ajoitetaan kello kuuden ja 21:n väliselle ajalle (Valvontarangaistuskilaki, 2011: 3§).

Lisäksi tuomittu sitoutuu päihiteettömyyteen ja on velvoitettu antamaan puhallus-, virtsa-, tai sylkinäytteen pyydetessä (Oikeusministeriö, 2012). Mikäli tuomittu kieltäytyy antamasta näitä näytteitä ilman pätevää syytä, voidaan hänet määrätä antamaan verinäyte. Jos tuomittu todetaan päihtyneeksi, on Rikosseuraamuslaitoksen ryhdyttävä toimenpiteisiin. (Valvontarangaistuskilaki, 2011: 15§).

2.2.4 Ehtojen rikkominen

Jos tuomittu rikkoo toimeenpanosuunnitelmassa mainittuja velvollisuuksia, tekee Rikosseuraamuslaitos asiasta selvityksen ja järjestää tuomitulle tilaisuuden tulla kuulluksi. Mikäli Rikosseuraamuslaitos katsoo tuomitun menetelleen ehtojen vastaisesti, hänelle annetaan kirjallinen varoitus. (Valvontarangaistuskilaki, 2011: 18§). Jatkuva rangaistuksen ehtojen rikkominen johtaa useimmiten rangaistuksen muuntamiseen ehdottomaksi vankeudeksi. Tällaisia rikkeitä ovat esimerkiksi jatkuva myöhästely ja päihiteettömyyden laiminlyönti. (Oikeusministeriö, 2012). Valvontarangaistuksen täytäntöönpano voidaan tilapäisesti keskeyttää enintään yhdeksi vuodeksi, jos tuomitulla todetaan tähän pätevä syy, esimerkiksi sairaus, tapaturma tai muu este (Valvontarangaistuskilaki, 2011: 21§).

2.3 Sähköisestä valvonnasta esitetty kritiikki

Tapani ja Tolvanen ovat teoksessaan viitanneet hallituksen esitykseen, jonka mukaan kuntouttavat toimet vapaudessa ovat tie uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rikoksentekijän yhteiskuntaan sopeuttamiseen. He ovat kuitenkin näitä perusteluja kritisoineet, sillä heidän mukaansa hallituksenesityksestä jää lukijalle helposti sellainen kuva, että pyrkimyksenä tässä uudessa rangaistuksessa on ainoastaan pakonomainen vankiluvun pienentäminen, joka ei heidän mukaansa ole ainoa mittari kriminaalipolitiikan onnistumiselle. He esittävät kritiikkinsä

myös siitä kuinka suppeasti hallituksen esityksessä on kuvattu vankeuden aiheuttamia menoja. (Tapani ym. 2011: 273.)

Kritiikkiä on herättänyt jo lain valmisteluvaiheessa tuomion pituuden määräytyminen. Alkuperäisen esityksen mukaan sopivan pituuden katsottiin olevan kahdeksan kuukautta, mutta lakivaliokunnan mietinnön perusteella se muutettiin kuudeksi kuukaudeksi. Alkuperäisessä esityksessä on perusteltu kahdeksan kuukauden maksimi pituutta sillä, että rangaistus on tarkoitettu yhdyskuntapalvelua ankarammaksi, jonka maksimi pituus on kahdeksan kuukautta. Näin ollen olisi epäjohdonmukaista, että lyhyempi rangaistus olisi vaihtoehtona pidemmälle rangaistukselle. Lakivaliokunnan mukaan kuitenkin valvontarangaistuksen sisältö katsottiin vaativammaksi, joten kuuden kuukauden rangaistusaika on perusteltu. (Danielsson ym. 2012: 6-7.)

Hallitus on esityksessään (17/2010) pohtinut sähköisen valvonnan haittoja, yhtenä niistä on pidetty eristämisaikutuksen toteutumattomuutta. Rikollisen toiminnan jatkaminen olisi näin ollen mahdollista valvontarangaistuksessa, mutta tätä voidaan ehkäistä sillä, että rangaistukseen tuomitaan sellaisia rikoksentekejiä joiden uusimisriskiä pidetään vähäisenä tai tiukalla liikkumisen valvonnalla. Ristiriidan tälle luo se, että kuntoutusohjelmat, jotka toteutetaan vapaudessa, ovat hyödyllisimpiä rikollisille, joilla on korkea uusimisriski.

Yleisesti elektronisesti valvotun rangaistuksen on katsottu olevan eriarvoinen niitä kohtaan, joilla ei ole asuntoa ja työ- tai muuta toimintapaikkaa. Tämä syrjäyttää elektronisesta valvonnasta ne, joilla näitä edellytyksiä ei ole. Tästä näkökulmasta voidaan elektronista valvontaa pitää osittain syrjivänä, mikäli vankeinhoidossa ei ole resursseja auttaa rangaistuksen suorittamisen edellytysten saavuttamisessa. (Mäkipää, 2010: 50.)

Tapani ja Tolvanen (2011: 273) ovat teoksessaan tuoneet esiin rangaistuksen yleisestäävyyden ja erityisestäävyyden merkityksen. He ovat kritisoineet sitä, onko oikein että yhdyskuntapalveluun sopimaton tai sen suorittamiseen haluton saa mahdollisuuden suorittaa rangaistuksensa olemalla kotona, kun toinen samasta rikoksesta tuomittu joutuu suorittamaan rangaistuksen aikaa ja vaivaa vaativalla yhdyskuntapalvelulla. Rangaistuksen suorittaminen kotona saattaa kansalaisista tuntua, että tuomittu pääsee liian helpolla, eikä sitä osata mieltää lainkaan rangaistukseksi.

Yhdysvalloissa on esitetty kritiikkiä elektronista valvontaa kohtaan. Se häiritsee perheen yksityisyyttä ja pahimmassa tapauksessa perheenjäsen voidaan pakottaa mukaan rikolliseen toimintaan tai hän voi itse joutua rikoksen uhriksi. Tyypillistä Yhdysvalloissa on, että tällainen toiminta liittyy huumausaineisiin. (Pajuoja, 1997: 143).

Sähköisen valvonnan haittapuolena voidaan pitää sitä, että se on niin helppokäyttöistä, joka saattaa johtaa siihen, että sitä käytetään ilman todellista tarvetta. Saatetaan unohtaa, että samaan lopputulokseen, kuin sähköisellä valvonnalla voitaisiin päästä puuttamalla vähemmän valvottavan yksityisyyteen. Valvonnan rajat tulee määritellä riittävän tarkkaan, jotta käyttö tapahtuu silloin, kun se on tarpeen ja sallittua. Valvottavaan ei saa kohdistaa ylimääräistä valvontaa vain siksi, että se on teknisesti mahdollista. (Mäkipää, 2010: 51)

3 Valvottu koevapaus

Yksi sähköistä valvontaa Suomessa lisännyt rangaistus on vuonna 2006 voimaan tullut valvottu koevapaus. Tämän jälkeen käyttöä on entisestään lisännyt vuonna 2011 voimaan tullut valvontarangaistus. Valvotussa koevapaudessa vanki vapautuu valvotusti ja tuetusti korkeintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista. Koevapaudessa tuomittu on edelleen vanki ja vankilassa kirjoilla kuitenkin niin, että hän elää ja toimii kuten vapaudessa. (Danielsson ym. 2012: 4, 40.) Valvonta kuuluu olennaisena osana rangaistusta, sen muodot ja intensiivisyys vaihtelee tapauskohtaisesti. Valvonnasta ja yhteydenpidosta koevapaudessa olevan kanssa vastaa pääasiassa vankila, jossa vanki on kirjoilla. (Mäkipää, 2010: 37-39.) Kuten valvontarangaistuksessa koevapaudessa vangin on sitouduttava päihteettömyyteen ja hyväksyttävä tekninen valvonta. Tekninen valvonta tapahtuu pääasiassa matkapuhelinpaikannuksella. Osana valvontaa on päihdetestaus. (Danielsson ym. 2012: 4, 40.)

Valvotun koevapauden ehdot määritellään tapauskohtaisesti. Vangin pääseminen valvottuun koevapauteen ei ole itsestään selvää, vaan sitä arvioidaan esimerkiksi vangin taustan, vankilakäyttäytymisen ja rangaistusajansuunnitelman toteutumisen perusteella. (Danielsson ym. 2012: 4, 40.) Koevapauteen pääsemisen este ei ole se, onko henkilö aiemmin ollut koevapaudessa, joka mahdollisesti on jouduttu perumaan. Kuitenkin epäonnistunut koevapaus saattaa vaikuttaa kokonaisharkintaan uudesta koevapaudesta. Rikoslaisissa ei rajata rikostyyppin perusteella sitä, kuka voi päästä koevapauteen. (Mäkipää, 2010: 26, 30.)

Erityisenä kohderyhmänä valvottuun koevapauteen ovat pitkää vankeusrangaistusta suorittaneet vangit. Pitkän tuomion aikana siteet muurien ulkopuolelle saattavat heikentyä tai katketa kokonaan ja vankeuden aiheuttamat kielteiset vaikutukset korostuvat. Koevapaudessa vangilla on mahdollisuus jatkaa vankilassa aloitettua kuntoutusta, paikata suhteitaan lähipiiriin ja opetella elämistä muurien ulkopuolella kontrolloidusti. (Mäkipää, 2010: 9.)

Ennen koevapauden valmistelun aloittamista henkilökunnan on arvioitava vangin kykyä noudattaa hänelle asetettavia määräyksiä ja rajoituksia. Lisäksi vangin asuinolosuhteet on selvitettävä ja otettava yhteyttä koevapauden toimeenpanoon liittyviin muihin viranomaisiin, yh-

teisöihin ja yksityishenkilöihin. Jos kaikki asiat ovat kunnossa, vankila laatii ehdotuksen koevapauden toimeenpanosuunnitelmaksi. Vankilassa arvioidaan vangin rangaistusajansuunnitelma toteutumista, vankilakäyttäytymistä ja pyrkimystä rikoksettomaan elämäntapaan. (Mäkipää, 2010: 20-21.)

Vankilassa koevapauden valmistelu aloitetaan hyvissä ajoin. Valmistelussa keskitytään koevapauden aikaisen asumisen ja toimintasisällön järjestämiseen. (Mäkipää, 2010: 20-21.) Yli kahdella kolmasosalla koevapauden pääsisältönä on työ tai opiskelu (Tapani ym., 2011: 335). Vangilla on oltava koevapauteen pääsemiseksi asumisjärjestelyt kunnossa. Toisin sanojen hänellä täytyy olla asunto, jossa hän on kirjoilla, paikka asuntolassa tai kuntoutuslaitoksessa. Tilapäisenä asuntona voi toimia päihdehuollon asumispalveluyksikkö tai tukiasunto. Samassa taloudessa asuvien perheenjäsenten suostumus täytyy myös olla, jotta valvottu koevapaus voi toteutua. (Mäkipää, 2010: 35)

Hallituksen esityksessä koevapaus on nähty kannustimena, jonka avulla vankeja motivoidaan osallistumaan rangaistusajan suunnitelman toteuttamiseen. Mäkipää on tutkimuksessaan tarkastellut valvotun koevapauden yhteyttä progressiivijärjestelmään: vanki voi rangaistusajan suunnitelmaan sitoutumalla ja sitä toteuttamalla ansaita mahdollisuuden päästä koevapauteen. Koevapauden aikana samalla tavoin voidaan valvonnan intensiivisyyttä vaihdella sen mukaan, millainen epäonnistumisen riski on. (Mäkipää, 2010: 11, 39.)

Valvotun koevapauden tulo osaksi Suomen rangaistusjärjestelmää on seurausta tarpeesta vähentää vankilukua. Rikosseuraamusvirasto on vuosittain asettanut tavoitteet valvotulle koevapaudelle. Vuonna 2009 tavoite oli 100 koevapausvankia päivittäin, toteutunut määrä oli 85. Huomioitavaa on, ettei valvottu koevapaus vähennä todellisuudessa vankien määrää, koska koevapaudessa olevat ovat kirjoilla vankilassa, se kuitenkin vähentää vankiloiden yliasutusta. (Mäkipää, 2010: 12-14.)

Vaikka koevapaus vähentää henkilöstön tarvetta vankiloissa, sen valmistelu ja valvonta vaativat yllättävän paljon henkilöstöresursseja. Teknisten valvontalaitteiden hankinnasta ja ylläpidosta tulee kustannuksia, joten myös se vaatii henkilöstöä toimiakseen. (Mäkipää, 2010: 14.)

3.1 Valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden vertailua

Sisältö molemmissa rangaistuksissa sekä valvontarangaistuksessa että valvotussa koevapaudessa on pääasiassa samanlainen. Päiheteettämyys on ehdoton vaatimus sekä se, että tuomitulla tulee olla ennalta määriteltyä toimintaa, kuten esimerkiksi työtä, koulutusta ja kuntoutusta.

Tässä luvussa vertailemme valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden sisältöjä. Molemissa valvonta tapahtuu teknisten laitteiden avulla, mutta hieman erilaisin keinoin. Valvontarangaistuksessa tuomittua valvotaan henkilön ylle asetetulla laitteella, kuten nilkkapannalla ja erilaisin paikannusmenetelmin. Toisin kuin valvontarangaistuksessa koevapaudessa valvonta tapahtuu pääasiassa matkapuhelinpaikannuksella.

Syksyllä 2012 eduskunnalla annettiin hallituksen esitys, jossa valvotun koevapauden täytännönpanoa koskevat säännökset ehdotetaan täsmennettäväksi esimerkiksi valvonnan osalta. Keskeisintä esityksessä on, että koevapauden valvonta yhdenmukaistetaan valvontarangaistuksen valvonnan kanssa. Esityksessä koevapauden valvonnan ehdotetaan toteutettavan samankaltaisten teknisten laitteiden avulla kuin valvontarangaistuksessa. Molempia rangaistuksia koskevissa laeissa on jätetty avoimeksi valvontalaitteiden tekninen luonne siitä syystä, että tekninen kehitys on niin nopeaa. (Danielsson ym. 2012: 4-6)

Valvontarangaistuksessa aiemmat vankeus- ja valvontarangaistus tuomiot voivat olla este uudelle valvontarangaistukselle. Valvotussa koevapaudessa mahdollinen aiempi peruutettu koevapaus tai aiemmat vankeusrangaistukset eivät ole este uudelle koevapaudelle, mutta keskeytetty koevapaus voi vaikuttaa kokonaisharkintaan uudesta koevapaudesta. Valvontarangaistukseen tuomitaan pääasiassa rattijuopumukseen ja omaisuusrikoksiin syyllistyneitä. Sitä ei voida esimerkiksi tuomita törkeistä väkivaltarikoksista ja huumerikoksista. Toisin kuin koevapauteen pääseminen ei ole kiinni rikoksen laadusta.

Valvontarangaistuksen valvonnasta vastaa tukipartio ja valvoja Yhdyskuntaseuraamustoimistosta. Vankila taas vastaa koevapaudessa olevan valvonnasta. Valvontarangaistuksessa on pääasiassa pyrittävä siihen, että tuomittua tavataan viikoittain, kun taas koevapaudessa valvontatiheyttä voidaan pidentää, jos rangaistuksen suorittaminen sekä kaikki muutkin asiat sujuvat tuomitulla kiitettävästi. Toisaalta valvontaa voidaan myös tihentää, jos tilanne sen vaatii.

4 Teoreettinen viitekehys

Teoreettisena viitekehysenämme toimii ajatus asiakkaan kuntoutumisesta ja uusintarikollisuuden vähentämisestä. Olemme keskittyneet tarkastelemaan tuen ja kontrollin merkitystä tukipartion työssä valvontarangaistuksen valvonnassa.

Rikosseuraamuslaitoksen keskeisenä tavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Näillä tavoitteilla tarkoitetaan tuomitun tukemista tämän selviytymisessä yhteiskunnan jäsenenä. (Rikosseuraamuslaitos, 2012.) Kuntoutuksella tarkoitetaan

kaikkia sellaisia toimia, joita rangaistuksen aikana käytetään vaikuttamaan rikosentekijän uusintarikollisuuden vähenemiseen ja kykyyn toimia yhteiskunnassa (Laine, 2007: 263-264).

4.1 Kuntoutus

Rikollisten ja vankien kuntouttaminen on ollut osana vankeinhoitoa jo pitkään, vasta 1900-luvulla siihen ruvettiin suhtautumaan vakavammin. Ajatuksia kuntoutuksesta kuitenkin oli havaittavissa jo 1500-luvun työaloissa, jotka edelsivät modernia vankilaa. 1800-luvulla kehitettiin välineitä joiden avulla uskottiin voitavan vaikuttaa yksittäiseen rikosentekijään, jotta rikollinen elämäntapa päättyisi. Tällöin kehitettiin muun muassa progressiivijärjestelmä eli asteittainen vapautuminen, ehdonalainen vapaus ja - valvonta, nuorisovankilat ja kuntoutus- ja kasvatuslaitokset. (Laine, 2007: 264.)

1940- ja 1950-luvuilla kuntoutusta leimasi rajoittunut näkemys terapeutti-potilas-suhteesta, joka oli usein pakkoon perustuvaa. Siinä rikosentekijä nähtiin usein passiivisena osapuolena. Sosiaalityön menetelmissä tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet myös rikosseuraamusalalla. (Lappi-Seppälä, 2006: 80.)

Mc Neill on esittänyt kuusi pääteemaa, jotka on huomioitava tarkasteltaessa rikoksista irrottautumista. Hänen mukaansa yhtä lähestymistapaa ei voida käyttää kaikkiin, koska irrottautuminen on yksilöllinen prosessi ja liittyy identiteetin rakentamiseen. Toiseksi motivaation ja toivon ylläpitäminen ja kehittäminen on kuntouttajille tärkeää. Kolmanneksi kuntoutukseen tulee ottaa mukaan myös kuntoutujan läheiset ihmiset, pelkkä kuntoutujan ja kuntouttajan suhde ei ole riittävä. Neljänneksi kaikilla rikosentekijöillä on resursseja ja vahvuuksia kuntoutumiseen, jotka tulee vain tunnistaa ja sitä kautta irrottautuminen rikoksista helpottuu. Viidenneksi kuntoutujaa tulee rohkaista ja hänen itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa. On tärkeää muistaa, että on työskenneltävä ihmisten kanssa, ei heille. Viimeiseksi Mc Neill on sanonut, ettei inhimillisen pääoman lisääminen ole riittävää, vaan on tärkeää myös sosiaalisen pääoman kehittäminen. Eli pelkkä irrottautuminen rikollisuudesta ei riitä vaan täytyy myös samalla liittyä johonkin. (Laine, 2012: 42-43.)

1900-luvun lopulla siirryttiin ”nothing works”-ajatuksista ”what works”-ajatteluun eli alettiin uskoa rikollisen mahdollisuuteen kuntoutua ja ryhdyttiin kehittämään keinoja joiden avulla uusintarikollisuutta pystyttäisiin vähentämään. ”What works”-ajattelu jäi pysyväksi osaksi vankeinhoitoa ja sen kautta myös kuntoutus. (Laine, 2007: 268-269.) ”What works”-ajattelua pidetään kapea-alaisena, koska kuntoutus nähdään lähinnä rikosentekijän ajattelun, asenteiden ja ongelmakäyttäytymisen muuttamisena. ”What works”-ajattelulle on ominaista pyrkimys vaikuttaa yksilön rikollisuuden syihin. Oletamus on, että nämä yksilölliset, esimerkiksi

luonteeseen tai persoonallisuuteen liittyvät rikollisuuden syyt tunnistetaan ja poistamalla ne voidaan uusintarikollisuutta vähentää. (Lavikkala, 2011: 99-100.)

Suomessa vankeinhoitojärjestelmää uudistettiin 1970-luvulla, jonka jälkeen alettiin puhua RH-toiminnasta. RH-toiminnalla tarkoitetaan rangaistusajan hyväksikäyttöä eli vangeille pyritään järjestämään hyödyllistä toimintaa, kuten koulutusta ja työtä, vapautumista ajatellen. (Laine, 2007: 268-269.)

Erityisesti Pohjois-Amerikasta tulleet ”what works”- ja ”evidence based”-ajattelutavat ovat lisänneet uskoa kuntoutuksen vaikuttavuuteen (Laine, 2007: 356). Evidenssipohjaisella (evidence based) toiminnalla tarkoitetaan aikaisemmin toimivaksi todettuun käytäntöön eli asiantuntija- ja käyttäjäkokemukset ovat myönteisiä (Rantanen, 2008: 110). Teoksessaan Rehabilitation (2007) Tony Ward ja Shadd Maruna ovat todenneet, että elämme evidenssipohjaisen kuntoutuksen kulta-aikoja. Vuosikymmenien aikana toteutetut empiiriset tutkimukset todistavat, että rikollisten kuntouttaminen vähentää rikosten uusimisriskiä. Tutkimuksista käy myös ilmi, että rikoksenteekijöiden uudelleen integroitumisesta yhteiskuntaan on hyötyä. (Ward & Maruna, 2007: 175.)

1990-luvulla kuntoutus vankeinhoidossa teki todellisen läpimurtonsa kun alettiin puhua strukturoidusta kuntouttamisesta. Tällöin luovuttiin ”kaikki kelpaa”-ajatuksesta ja ruvettiin kiinnittämään huomiota toimintojen laatuun. Toimintojen järjestämiseksi edellytettiin myös henkilökunnan sitoutumista ja kouluttautumista kyseisiin tehtäviin. Andrews ja Bontan mukaan laadukkaiden hoito-ohjelmien edellytyksenä on neljä periaatetta, jotka ovat:

- riskin huomioimisen periaate, ennustetaan rikollista käyttäytymistä
- tarpeen huomioimisen periaate, uusimisriskin arviointi ja kriminogeenisten tekijöiden tunnistaminen
- vastaavuus periaate, rikolliselle oikean hoidon valinta
- ammatillisen harkinnan periaate, joustavuus ja harkinta hoidon toteutuksessa.

(Laine, 2007: 270-271).

Rikosseuraamusalalla kuntouttava toiminta nähdään nykyisin hyvin monialaisena, se voidaan nähdä erityisammattiosaamisena tai kaikkeen rikosseuraamusalan työhön kuuluvaksi. Rikoksettomaan elämään pyritään vaikuttamaan muurien sisällä esimerkiksi työtoimin, ne nähdään uusintarikollisuutta vähentävänä seikkana. Tärkeää on erilaisten kuntoutusjatkumoiden suunnittelu ja tukitoimien turvaaminen myös vapaudessa. (Rantanen, 2009:108). Kuitenkaan Rikosseuraamuslaitoksen tärkein tehtävä ei ole kuntoutus vaan rangaistusten täytäntöönpano (Rikosseuraamuslaitos, 2012: 5).

Kuntoutuminen tulisi tapahtua suhteessa ja vuorovaikutuksessa, jotta se olisi vaikuttavaa. Huomioitavaan kuntoutuksessa on perheen, ja muiden tukijoiden mukaan ottaminen. Tarkoituksena on suhteiden uudelleen rakentaminen ja myönteisen identiteetin muodostamisesta. (Lavikkala, 2011: 100.)

Kuntoutus voidaan nähdä muutosprosessina, jonka tavoitteena on itsenäinen selviytyminen, hyvinvoinnin ja toimintakyvyn paraneminen, työllisyyden edistyminen ja elämäntilanteen hallitseminen. Tavanmukaisesta hoidosta kuntoutus eroaa menetelmiensä ja monipuolisuutensa ansiosta. Kuntoutus on siis laaja kokonaisuus, jossa eri alojen palvelut ja toimenpiteet yhdessä toimivat kohti tavoitetta. (Karjalainen, 2004: 75-77.)

Kaikki asiakkaat eivät aina ole syrjäytyneitä, mutta eteenkin vankilakierteessä olevilla vaikeat asiat yleensä kietoutuvat yhteen ja sen vuoksi heillä on paljon ongelmia elämässään (Järvinen, 2007: 16). Onneksi on paljon heitä, jotka ottavat ilomielin vastaan sen avun, jonka työntekijä tarjoaa. Kriittisesti arvioituna, työntekijällä saattaa olla vallitseva asiantuntijuus, joka voi merkitä monologia. Tällöin käy niin, että asiakkaan osallisuus sivuutetaan ja hän joutuu kohteen positioon. Kuitenkin, jos on tilanne, jossa asiakasta sorretaan tai häntä uhkaa syrjäytyminen, on työntekijällä oikeus ja velvollisuus ottaa asiat hoitoonsa ja käyttää tietojaan ja resurssejaan, jopa asiakkaan puolesta hänen edukseen. Marginaalissa olevat ihmiset tarvitsevat tukea, jotta he voisivat osallistua ja saada äänensä kuuluviin yhteiskunnassa. (Valokivi, 2004: 123.)

Rikosten uusimisen käyttöä mittarina, jolla mitataan kuntoutumisen tuloksia, on kritisoitu jonkin verran. Jotta kuntoutumisen tulokset olisivat pysyviä, täytyisi ympäröivien olosuhteiden olla niille suotuisat. (Laine, 2007: 268.)

4.1.1 Sosiaalinen kuntoutus

Kuntoutus voidaan jakaa neljään eri ryhmään, jotka ovat: sosiaalinen, jota me käsittelemme, lääkinnällinen, kasvatuksellinen ja ammatillinen kuntoutus. On myös esitetty toinen määritelmä, jossa sosiaalinen kuntoutus on ikään kuin kuntoutusta kuvaava pääkäsite ja muut kuntoutuksen lajit ovat tämän osatekijöitä. Jaottelua voidaan myös jatkaa lisäämällä nimikkeitä tai kuntoutuksen eri osa-alueita, esimerkiksi psykososiaalinen kuntoutus. (Karjalainen & Vilkkumaa, 2004: 28.)

Sosiaalinen toimintakyky on sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohtana. Sosiaalinen toimintakyky tarkoittaa elämisen taitoja ja kykyä toimia itsenäisesti yhteiskunnassa. Sosiaaliseen toimintakykyyn kuuluvat seuraavat resurssit:

- aineelliset: ruoka, asunto, vaatteet
- sosiaaliset: toisten huomioiminen, ihmissuhteiden hoitaminen, sosiaalinen verkosto
- henkiset: kyky hahmottaa ja hallita arkea, henkisestä hyvinvoinnista huolehtiminen

(Karjalainen ym. 2004: 138.)

Sosiaalinen kuntoutus nähdään osaksi rikosseuraamusalalla tehtävää työtä. Sen katsotaan käsittävän normaaleja arkielämässä tarvittavien sosiaalisten ja tiedollisten taitojen harjoittelua. Nämä mahdollistuvat, kun rangaistukseen yhdistetään opetusta ja toimintaohjelmia. (Lappi-Seppälä, 2006: 80.)

Sosiaalinen kuntoutus eroaa monien hoito-ohjelmien kognitiivis-behavioraalista näkökulmasta. Sosiaalista voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista, sosiaalipsykologisista, joilla viitataan lähinnä ihmisten välisiin suhteisiin ja kanssa käymiseen ryhmien välillä, yhteiskuntapoliittisessa mielessä taas katsotaan asiaa taloudellisesta ja oikeudenmukaisuuden kautta pyrki- myksenä syrjäytymisen ehkäisy. (Rantanen, 2009: 110.)

Sosiaalisessa kuntoutuksessa korostuvat tietyt erityispiirteet. Keskeistä on kuntoutuksen suunnitelmallisuus. Kuntoutukselle on tärkeää asettaa tavoitteet yhdessä asiakkaan kanssa. (Rantanen, 2009: 111-112.) Kuntoutujan ja hänen ympäristönsä vuorovaikutus ja yhteys korostuu sosiaalisessa kuntoutuksessa. Vaikka kuntoutus olisi hyvinkin yksilökeskeistä, kuntoutus etsii yksilön ja ympäristön suhteista selityksiä. (Karjalainen ym. 2004: 29.) Rikosseuraamusalalla tarkoittaa tämä sitä, ettei rangaistusajansuunnittelua voida toteuttaa pelkkien kriminogeenisten tekijöiden perusteella (Rantanen, 2009: 111-112).

Tuomittu saattaa irtautua asiakas-työntekijä-suhteesta sekä sitä kautta tuesta, mikäli hän kokee, ettei vuorovaikutus tai asioiden hoito suju odotetulla tavalla. Tuomitun mielipiteet tulee ottaa huomioon ja hänen pitää tulla kuulluksi, jotta tuomitulla olisi aktiivinen rooli järjestelmässä ja hän työskentelisi yhdessä työntekijän kanssa. (Valokivi, 2004: 129.)

Rikollisten kuntouttamisesta ja yksilöön vaikuttamisesta on käyty keskustelua jo vuosisatoja. Päällimmäisenä kysymyksenä on ollut voidaanko kontrolloivia ja kuntouttavia elementtejä yhdistää. Osan mielestä kontrolli haittaa hoidollisia ja kuntouttavia toimia ja tuhoaa ne. Toisaalta taas osa on sitä mieltä, että kuntoutuksen tulee sisältää myös kontrollia onnistuakseen. (Laine, 2007: 264.)

4.1.2 Päihteet ja päihdekuntoutus

Yleisesti Suomessa alkoholi on useimmin käytetty päihde ja sen kulutus on kasvanut huomattavasti pitkällä aikavälillä tarkasteltuna. Miehet kuluttavat alkoholista edelleen suurimman osan, mutta naisten alkoholin kulutuksessa on tapahtunut räjähdysmäinen suhteellinen muutos viime vuosikymmeninä. Huumausaineiden käyttö on pysynyt vakaalla tasolla, mutta viime vuosina sen on arvioitu kasvavan, tähän on vaikuttanut esimerkiksi uusien muuntohuumeiden tuleminen markkinoille. (Rikosseuraamuslaitos, 2012: 9.) Alkoholilla on välitön yhteys rikoskäyttäytymiseen Suomessa. Suuri osa rikoksista tehdään alkoholin vaikutuksen alaisena. (Kivi-vuori, 2008: 211-213.)

Vankien terveydenhuoltotutkimuksen mukaan noin 90 %:lla vangeista on päihdeongelma, joten myös valvontarangaistuksessa päihdekuntoutus on tärkeä asia (Karjalainen, 2004: 138). Päihteet on oleellinen osa rikollista elämäntapaa ja siksi rangaistuksen täytäntöönpanossa on hyvä keskittyä myös päihteiden käytön pohtimiseen. Yhdyskuntaseuraamusasiakkaista arvellaan noin puolella olevan vakava päihdeongelma. Yhdyskuntaseuraamuksilla kuitenkin tyypillistä on ehdoton päihteettömyys vaatimus, kuten valvontarangaistuksessa, jonka osana on tiivis päihdekontrolli. Tällaisen ehdottoman päihteettömyyden katsotaan edistävän uusintarikollisuuden vähenemistä. (Rikosseuraamuslaitos, 2012: 5, 13.)

Päihteiden väärinkäyttö voi sisältää psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia tekijöitä, ja kaikki näistä pitävät yllä riippuvuutta, joten kuntoutuksessa on erittäin tärkeää ottaa huomioon kaikki nämä tekijät (Karjalainen, 2004: 138). Usein fyysistä riippuvuutta seuraa psyykinen riippuvuus. Tällaisessa tilanteessa näillä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että alkoholin lisäksi kaivataan myös sosiaalista tilannetta, jossa alkoholia on totuttu käyttämään. (Rikosseuraamusvirasto, 2008: 8.)

Päihdetyötä on rikosseuraamusalalla tehty jo pitkään. Ensimmäinen päihdestrategia vankeinhoidolle tehtiin vuonna 1999, tämän pohjalta nykyinen päihdekuntoutus on muotoutunut. Sillä uskotaan olevan suuri merkitys uusintarikollisuuden ennaltaehkäisyssä ja rikosentekijöiden sijoittumisessa yhteiskuntaan uudelleen. Tärkeää on kuntoutuksen jatkuva arviointi ja kehittäminen, tätä varten on vuonna 2011 asetettu työryhmä, joka suunnittelee päihdetyön linjaukset Rikosseuraamuslaitoksessa. Työryhmän suunnitelmien pohjalta syntyi Rikosseuraamuslaitoksen päihdetyön linjaukset vuosille 2012-2016. Siinä asetetaan päihdetyön tavoitteet ja laatu, joiden tulee vastata yleisesti yhteiskunnassa annettavaa päihdekuntoutusta sekä perustua lakiin ja kansainvälisiin referensseihin. (Rikosseuraamuslaitos, 2012: 1, 7.)

Tiukan päihdekontrollin uskotaan tukevan päihteettömyyttä, joka on edellytys tehokkaalle rangaistuksen täytäntöönpanolle. Päihdetyö on koko rikosseuraamusalan henkilöstön tehtävä.

Päihdetyöhön sisältyy erilaisia osa-alueita, esimerkiksi arviointi, motivointi, kuntoutus ja valvonta. Henkilöstön on tärkeää osallistua päihdetyöhön tukemalla kuntoutettavaa sitoutumaan päihdeettömyyteen. Päihdetyössä on huomioitava hoidon jatkuvuus ja yhteistyö eri toimijoiden kesken. (Rikosseuraamuslaitos, 2012: 6.)

”Päihdeiden käyttöön liittyy terveysuhkien ohella runsaasti sosiaalisia vaikeuksia, joiden käsittelyyn tarvitaan yhteistyötä eri toimijatahojen kanssa. Kumppanuuksien hyödyntäminen ja kehittäminen sekä verkostoituminen kuntien, kolmannen sektorin ja muiden toimijoiden kanssa tulevat korostumaan entistä enemmän. Rikoksen tekijän lähipiiriin, erityisesti perheen ja lasten, hyvinvointiin on kiinnitettävä huomiota. Päihdeongelmaisen kohtaamisessa ja haittojen ehkäisyssä tarvitaan ennakkoluulotonta, neutraalia ja tuomitsematonta otetta. Rikosseuraamusalan päihdetyö edellyttää tiivistä yhteistyötä terveydenhoidon, päihdehuollon, sosiaalitoimen ja poliisin kanssa.”

(Rikosseuraamuslaitos, 2012: 12.)

Yksilö, kuten esimerkiksi asiakas, on aina subjekti. Ihmisen perustarve on olla jotakin, olla osallisena jossakin sekä tuntea, että on tarvittu. Subjektiviisuuden ohella asiakas on myös ei-subjekti, jolla tarkoitetaan pyrkimystä sellaisten toimintojen subjektiksi, joiden subjekti hän ei vielä ole. On tärkeää selvittää auttamisen kannalta, että millaisten toimintojen subjekti asiakas on ja millaiset toimintaedellytykset hänellä on. Lisäksi pitää selvittää se, millaisten toimintojen subjekti asiakkaan pitäisi olla ja mitkä tällöin olisivat toimintaedellytykset. Päihdeongelmaisille toiminnoille on toimintaedellytykset esimerkiksi alkoholin ongelmakäyttäjillä ja näin päihdeongelmainen on siis toimintojen subjekti. Kuntoutuminen siis merkitsee näistä toimintaedellytyksistä luopuminen ja uusien luomista. Tämä tietenkin vaatii päihdeongelmaisen subjektin purkamista sekä päihdeongelmista vapaan subjektin synnyttämistä. Näiden toimintojen onnistumisille hän tarvitsee edellytykset. (Särkelä, 1994: 43-44)

4.2 Tuki ja kontrolli

Ihminen asettaa tavoitteita toiminnalleen siitä näkökulmasta, että millaisena hän näkee todellisuutensa ja siinä olevat mahdollisuudet. Käytännön toiminnan perusteella voidaan nähdä ovatko hänen mielikuviin ja käsityksiin ulkopuolisesta todellisuudesta perustuneet tavoitteet olleet realistisia. Toiminnastaan hän saa palautetta, jota voidaan tulkita käsitysten välityksellä. Parhaimmassa tilanteessa hän pystyy uudistamaan sisäisiä käsityksiään palautteen mukaan ja näin ollen suuntaamaan toimintaansa onnistuneesti. Pahimmassa tapauksessa hänen psykiset käsitykset ovat vääristyneitä, joten hän tulkitsee palautteen väärin ja suuntaa toimintansa vaikeuksia tuottavalla tavalla. (Särkelä, 1994: 28.)

Jo 1800-luvulla heräsi vankeinhoidossa ajatukset siitä, voidaanko kontrolloivat toimenpiteet yhdistää hoitaviin ja kuntouttaviin toimintoihin (Laine, 2007: 264). Tuki ja kontrolli ovat yksi sosiaalityön suurimmista kysymyksistä. Työhön kuuluu tuki vahvistamalla asiakkaan voimavaroja ja huolenpito sellaisesta, jonka oma jaksaminen ei riitä. Toisaalta silloin kun asiakas käyttäytyy haitallisesti itselleen tai ympäristölleen tarvitaan sosiaalityössä myös kontrollia. Sosiaalityössä nähdään tuki ja kontrolli toisiinsa kietoutuneina ja siksi on vaikea eritellä, kummasta milloinkin on kyse. (Juhila, 2006: 216.)

Tukea ja kontrollia ei ole järkevää katsoa toisistaan erillisinä toimina. Tärkeää on se, millä tavoin niitä harjoitetaan. Kontrolli tulisi toteuttaa niin että se tukee ja vahvistaa asiakkaan omaa aktiivisuutta oman elämänsä ylläpitäjänä. (Kananoja ym. 2007: 110.) On pyrittävä luomaan sellainen illuusio, jossa kontrolli ei tunnu kontrollilta vaan se on saatettava tuen yhteyteen (Arnkil ym. 1996: 136).

Arnkil ja Eriksson (1996: 135) pohtivat teoksessaan Kenelle jää kontrollin Musta Pekka-kortti? tuen ja kontrollin yhdistymistä. Heidän mukaansa tuella tarkoitetaan tavoiteltavien asioiden edistämistä ja kontrollilla ei-mielekkäiden asioiden rajoittamista. Heidän käsityksensä mukaan tukea ja kontrollia ei voida nähdä toisistaan erillisinä, vaan tuki sisältää aina myös kontrolloivan elementin. Se, millä tavalla kontrolli toteutetaan, on tärkeää. Jos kontrolli nähdään vain yhteiskunnan perspektiivistä, se ei välttämättä ole asiakkaan edun mukaista. Kontrolli on toteutettava ajatellen asiakkaan hyötyä, tällä tavoin siihen saadaan myös tukeva elementti. Tuen antaminen mahdollistuu, kun kontrolli on kohdennettu oikein.

Tuki ja kontrolli tulee siis nähdä limittäin suhteessa toisiinsa. Arnkil ja Eriksson (1996) kuvaavat teoksessaan tilannetta jossa vastuuta vältellään ja lopulta se siirretään muille toimijoille, tätä he vertaavat Musta Pekka-korttipeliin. ”Musta Pekka-kortti” eli asiakas on pelinappula, jonka jokainen toimija laittaa eteenpäin yhteiskunnan koneistossa toiveenaan, että joku muu ottaa asiakkaan ja hänen ongelmansa vastuulleen. Tällä tavoin pyritään etsimään ratkaisijaa, joka on osaavampi asiakkaan ongelmien ratkojaksi. (Arnkil ym. 1996: 135-137.)

Kuten vankilassa niin myös valvontarangaistuksessa sekä kontrolli että tuki ovat yhtä tärkeitä. Näiden kahden yhteisvaikutuksella voidaan saada uusintarikollisuutta vähenemään. (Mutalah-ti, 1999: 17.) Rikoksesta tuomitun oman heikon kontrolloinnin vuoksi ulkoinen kontrolli esimerkiksi päihdetestauksen kautta koetaan tärkeänä. Testit tuovat turvallisuutta ja auttavat sitä kautta pysymään raittiina. (Karsikas, 2005: 124.)

4.3 Uusintarikollisuus

Rikosseuraamuslaitoksen tärkeä tehtävä on yhteiskunnan turvallisuuden parantaminen uusintarikollisuutta vähentämällä vaikuttavan ja oikeudenmukaisen täytäntöönpanon avulla. Rangaistusaika pyritään hyödyntämään uusintarikollisuuden vähentämiseksi, tämä tarkoittaa tukemista rikoksettomaan elämäntapaan ja yhteisenkuntaan sopeutumiseen. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020.) Valtioneuvosto hyväksyi vuonna 1999 Rikoksentorjuntaneuvottelukunnan ehdotuksen kansalliseksi rikoksentorjuntaohjelmaksi. Ohjelman sisältönä on kaksi päälinjaa: 1. ehkäistä rikoksia ja 2. ehkäistä sitä, että yksilöistä tulee rikollisia tai he sellaisina jatkavat rikosten tekemistä. Rikoksentorjuntaneuvosto pitää tärkeänä syrjäytymisen ehkäisemistä, joka heidän mukaansa edistää rikollisuutta ja sitä kautta uusintarikollisuutta. (Järvelä, 2002: 268-269.)

Rikosseuraamuslaitos on vuodesta 2005 lähtien systemaattisesti selvittänyt rikosseuraamusasiakkaiden uusintarikollisuutta. Tämä toiminta on tärkeää, jotta Rikosseuraamuslaitos voi kehittää omaa toimintaa ja sen vaikuttavuutta. Tämän lisäksi Oikeuspoliittisella tutkimuslaitoksella on uusintarikollisuuden seurantajärjestelmä vuodesta 2006. Sen tarkoituksena on tutkia uusintarikollisuuteen johtavia syitä, sen taustatekijöitä ja peruspiirteitä. Positiivista uusintarikollisuustutkimuksissa on se, että toimintaohjelmien tuloksia on ryhdytty tutkimaan myös Suomessa. (Tyni, 2011: 154.)

Yhteiskuntaan asettumista voidaan tukea siten, että asetetaan myönteisiä tavoitteita, vahvistetaan motivaatiota ja uskoa itseen sekä ehkäistään syrjäytymistä. Nämä asiat auttavat vähentämään uusimista. Toteuttaminen ei ole ongelmaton, koska mukana on yleensä useita eri toimijoita ja palveluita. (Lavikkala, 2011: 117.)

Sähköiseen valvontaan perustuvien rangaistusten vaikuttavuutta uusintarikollisuuteen on Suomessa tutkittu vain vähän. Vapaudessa suoritettavien rangaistusten vaikuttavuutta on tarkasteltu yhdyskuntapalvelun, ehdollisen valvontarangaistuksen ja nuorisorangaistuksen kautta. (Danielsson ym. 2012: 9.)

Uusintarikollisuuden määritelmä ei ole selvärajainen. Sitä voidaan mitata monin eri tavoin, joka tuo sen ongelman, että tutkimuksia on vaikea vertailla keskenään. Tutkimustuloksiin vaikuttaa se missä vaiheessa rikoksen uusimisen katsotaan tapahtuneen. Mittareina voidaan käyttää, esimerkiksi sitä, kauanko vapautumisesta on kulunut uuteen rikokseen tai uuteen tuomioon. Myös seuranta-ajalla on vaikutusta rikoksen uusijoiden määrän mittaamiseen: mitä pidempi seuranta-aika sitä suurempi uusijoiden määrä. Uusintarikollisuuden mittaamiseen ei välttämättä tarvitse käyttää vankilaan palaaajien määrää vaan voidaan käyttää myös tuomioistuinten tai poliisin aineistoja. Pitkällä aikavälillä tarkasteltaessa täytyy huomioida vuosien

mittaan tapahtuneet laki ja seuraamusjärjestelmän muutokset. Näin ollen uusintarikollisuuden mittaaminen on haastavaa. (Tyni, 2011: 154-155.)

Tulevaa mahdollista uusintarikollisuutta voidaan ennustaa jo rangaistusaikana. Siihen vaikuttavat muun muassa tuomitun ikä ja rikoshistoria, esimerkiksi sellaisen tuomitun, jolla on useita vankila kertoja, uusii todennäköisemmin rikoksen, myös nuoret uusivat useammin kuin vanhat. (Tyni, 2011: 161.) Yhdyskuntaseuraamukset ovat tehokkuudeltaan samalla tasolla kuin laitosrangaistukset tai jopa tehokkaampia mitattaessa uusirikollisuutta. Yhdyskuntaseuraamuksissa on mahdollista edesauttaa elämänhallintaa, joka auttaa rikoksettomaan elämään. (Lappi-Seppälä, 2006: 82.)

Erityisesti viime aikoina on pohdittu millä tavalla rikoksen tekijään voidaan vaikuttaa ja kuinka hänen käyttäytymistään voidaan muuttaa, keskeistä on kehittää sellaisia kuntouttavia toimintoja jotka vähentävät uusintarikollisuutta. Tärkeää on kuntoutuksen vaikuttavuus. Pyrkimyksenä on käyttää sellaisia työmenetelmiä joista on luotettavaa tutkimusnäyttöä. Tutkimusnäytön ohella on viime aikoina korostettu myös työntekijöiden kokemustiedon ja asiakaspalautteen merkitystä. (Rantanen, 2009: 109-110.) Kurinpitoon, pelotteluun ja varoitukseen perustuvat ohjelmat eivät ole toimivia vaan useimmiten niillä on käänteinen vaikutus ja ne saattavat jopa lisätä uusimista (Lappi-Seppälä, 2006: 81).

5 Tutkimuksen toteuttaminen

Opinnäytetyössämme toteutimme kyselyn, jonka avulla pyrimme kartoittamaan, millä tavalla tuki ja kontrolli näkyvät tukipartion työssä valvontarangaistuksen parissa. Ryhdyimme työstämään kyselyä sen perusteella, millä tavoin tuki ja kontrolli yhdistyvät. Näkökulmiksemme valitsimme kuntoutuksen mahdollisuudet valvontarangaistuksessa ja näin ollen asiakkaan pysymisen yhteiskunnan jäsenenä, sekä valvontarangaistuksen mahdollisen uusintarikollisuutta vähentävän vaikutuksen.

5.1 Tutkimuskysymykset ja menetelmät

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia tuen ja kontrollin yhdistymistä tukipartion työssä valvontarangaistuksessa, kohteenamme olivat Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen tukipartiot. Tutkimuskysymyksiämme ovat:

- Millä tavoin tuki ja kontrolli yhdistyvät tukipartion työssä valvontarangaistuksessa?
- Millainen on tuen ja kuntouttavien toimien vaikutus uusintarikollisuuteen valvontarangaistuksessa?

5.2 Kyselyn toteutus

Tutkimus toteutettiin laadullisin eli kvalitatiivisin menetelmin. Kvalitatiivisilla menetelmillä tarkoitetaan sellaisia tutkimuksia joissa hyödynnetään humanististen tieteidenalojen oppeja, esimerkiksi psykologiaa. Tällaisen tutkimuksen tarkoituksena on pyrkimys tutkimuskohteen ymmärtämiseen ja käytöksen syiden selittäminen. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tärkeää otoksen suuri määrä vaan sen mahdollisimman tarkka analyysi. (Heikkilä, 2008: 16-17.)

Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään tuloksiin ilman tilastollisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja. Laadullinen tutkimus on kuvailevaa, kun taas määrällisen perustana ovat lukumäärät. Tarkoituksena on kuvata ja ymmärtää ilmiötä sekä tehdä siitä tulkintoja. Laadullisen tutkimuksen pyrkimys on ilmiön syvälinen ymmärtäminen. Kvalitatiivisella tutkimuksella ei ole samanlaista tarkkaan määriteltyä viitekehystä ja ohjeistusta kuten kvantitatiivisella tutkimuksella. Aineiston analyysi on laadullisessa aineistossa syklinen prosessi, jossa voidaan joustavasti palata aiempiin aiheisiin. Tällaisessa tutkimuksessa tulokset ohjaavat tutkimuksen kulkua. Tulkinta ja tulos riippuvat tutkijasta, joten laadullisesta tutkimuksesta ei saada täysin objektiivista tulkintaa. Tällä ei tarkoiteta kuitenkaan sitä, että laadullisessa tutkimuksessa voitaisiin esittää perusteettomia tulkintoja. (Kananen, 2012: 29-30.)

Kvalitatiivinen tutkimusote sopii erityisesti silloin kun:

- kiinnostuksen kohteena ovat tutkimuksen yksityiskohdat
- kiinnostuksen kohteena ovat yksittäisten toimijoiden osallisuus tietyissä tapahtumissa
- tutkimuksen kohteena ovat sellaiset luonnolliset tilanteet joiden järjestäminen on mahdotonta
- halutaan tietoa syy-seuraussuhteista, joita ei voida kokeen avulla tutkia.

(Metsämuuronen, 2008: 14.) Koska opinnäytetyössämme käsittelemme yksittäisen toimijan eli työntekijän näkemyksiä valvontarangaistuksesta, on perusteltua, että toteutimme työn kvalitatiivisin menetelmin.

5.2.1 Kyselylomake

Opinnäytetyön aineiston keruu toteutettiin sähköisenä lomakekyselynä (Ks. Liite 1). Vaikka tutkimusaineistomme on kerätty kyselylomakkeella, joka ei välttämättä ole paras vaihtoehto kattavien vastausten saamiseksi, päätimme käytännön syiden vuoksi käyttää sitä.

Aluksi kartoitimme vastaajan taustatiedot, joissa kysyimme sukupuolta, ikää sekä

- tukipartiota, jossa vastaaja työskentelee
- kuinka pitkään on työskennellyt rikosseuraamusalalla
- paikkaa, jossa työskenteli ennen tukipartioon siirtymistä.

Kyselyn loppuosassa kysimme työntekijöiltä tukipartion työstä. Aiheita, joista olimme kiinnostuneita, olivat tuen ja kontrolli esiintyminen työssä, työn sisältö, kuntouttavat toimet valvonnan aikana ja niiden vaikutukset uusintarikollisuuteen. Kysimme myös työntekijän odotuksia ja mielipiteitä valvontarangaistuksesta. Kysely sisälsi pääasiassa avoimia kysymyksiä, mutta myös Likertin-asteikkoisen kysymyksen sekä prosenttiasteikkollisen.

Tutkimuskohteena oli Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue ja näin ollen otokseksemme valikoitui tämän alueen kolme tukipartiota, jotka sijaitsevat Jyväskylässä, Kuopiossa ja Oulussa. Tukipartioissa työskentelee yhteensä kymmenen henkilöä, joista kaikki kuuluivat tutkittaviimme. Tukipartioiden määrä on tutkimuksen aloittamisen jälkeen lisääntynyt Kouvolan tukipartion myötä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella, tätä muutosta emme ole huomioineet tutkimuksessamme.

Toteutimme kyselymme syksyn 2012 aikana. Lähetimme tukipartioille sähköpostiviestin (Ks. Liite 2), johon liitimme linkin kyselylomakkeeseen. Alkuperäiseen määräaikaan mennessä saimme ainoastaan yhden vastauksen. Päätimme antaa lisää aikaa vastauksille ja lähetimme muistutuksia kyselyyn vastaamisen tärkeydestä. Muistutusten jälkeen saimme kaksi vastausta lisää. Lopulta tutkittavista emme saaneet vastauksia. Antamamme lisävastausajan jälkeen päätimme tyytyä kolmeen vastaukseen. Huomioitavaa tutkimuksemme kannalta kuitenkin on, että yhdessä vastauksista on yhden tukipartion yhteiset mietteet aiheesta.

5.3 Aineiston analyysi

Käytämme aineistomme analysoinnissa teemoittelua. Tuomen ja Sarajärven (2012) mukaan teemoittelulla tarkoitetaan aineiston jakamista aihealueisiin. Aihealueet valitaan sen mukaan, jotka ovat tutkimusongelman kannalta olennaisia (Eskola & Suoranta, 1998: 175-176). Valittujen aiheiden pohjalta rakentuu teemat, joiden mukaan aineisto analysoidaan. Aineiston läpikäynnin jälkeen siitä valitaan tutkimukselle merkitykselliset asiat, epäolennaisen tiedon voi jättää tutkimuksen ulkopuolelle. (Tuomi ym. 2012.) Teemoittelun avulla olemme pyrkineet tuomaan esiin tutkimusongelmiemme kannalta merkittävät aiheet, kuntoutuksen, tuen ja kontrollin sekä uusintarikollisuuden.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa käytetään usein käsitteitä reliabiliteetti ja validiteetti, joilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta ja sitä, että tutkimuksessa tutkitaan sitä mitä on luvattu. Nämä määritelmät ovat syntyneet määrällisen tutkimuksen piirissä, eivätkä ne siksi välttämättä sovi laadullisen tutkimuksen arviointikriteereiksi. Laadullisen tut-

kimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa selkeitä ohjeita. (Tuomi ym. 2012: 136,140.)

Objektiivinen näkökulma on tärkeä tutkimusta tehdessä. Tutkijan täytyy erottaa omat mielipiteet ja käsitykset tutkimuksestaan siten, ettei se vaikuta tutkimuksen tuloksiin. (Aaltio & Puusa, 2011: 153.) Jokaiseen tutkimukseen kuuluu osana tutkijan subjektiiviset valinnat tutkimusmenetelmistä, kysymysten muotoilusta, analysointimenetelmistä ja raportointi tavasta. Jokaiselle tutkijalla saattaa tapahtua virheitä, mutta tahallinen tulosten vääristely ei kuulu hyvään tutkimuskäytäntöön. Omien poliittisten mielipiteiden ja moraalisten vakaumusten ei saa antaa vaikuttaa tutkimustuloksiin. (Heikkilä, 2010: 31.) Olemme opinnäytetyössämme pyrkineet säilyttämään objektiivisen näkökulman tutkittavaan aiheeseen. Emme ole antaneet omien mielipiteidemme vaikuttaa tutkimuksen lopputulokseen. Valitessamme lähteitä olemme pyrkineet kriittisyyteen. Olemme valinneet mielestämme luotettavaa lähdeaineistoa, joka tukee työtämme.

Laadullista tutkimusta tehdessä tutkija joutuu pohtimaan tekemiään ratkaisuja jatkuvasti ja ottamaan kantaa analyysin kattavuuteen sekä tekemänsä työn luotettavuuteen. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on tutkijan avoin subjektiviteetti sekä sen pääasiallinen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. Tällöin luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola ym. 1998: 208, 210.)

Tuloksia raportoitaessa on huomioitava tutkittavien yksityisyyden suoja ja se ettei yksittäisen vastaajan anonymiteetti vaarannu (Heikkilä, 2010: 31.) Opinnäytetyössämme tutkittavien yksilölliset mielipiteet ja ajatukset on kirjoitettu siten, ettei niistä pysty yksittäistä vastaajaa tunnistamaan. Lainatessamme vastaajia, olemme numeroineet vastaukset (V1-V3) häivyttääksemme tunnistettavuuden. Kyselyn vastaukset hävitetään tutkimuksen jälkeen asianmukaisesti ja kyselylomake Internetistä poistetaan.

Usein esitetty kysymys kvalitatiivisen tutkimuksen yhteydessä on: kuinka suurta aineistoa voidaan pitää riittävänä, jotta tulokset olisivat yleistettäviä (Eskola & Suoranta, 1998: 60). Laadullisella tutkimuksella ei kuitenkaan pyritä yleistykseen (Kananen, 2012: 29). Koska opinnäytetyössämme aineiston koko on pieni, ei yleistyksiä tutkimustulostemme pohjalta voi tehdä. Tutkimuksestamme voimme kuitenkin tehdä suuntaa antavia tulkintoja. Kuten Eskola ja Suoranta (1998) teoksessaan ilmaisevat, ei laadullisen tutkimuksen olekaan tarkoitus tuottaa tilastollisia yleistyksiä vaan kuvata jotakin tiettyä aihetta.

6 Tutkimustulokset

Vastauksia kyselyymme tuen ja kontrollin esiintymisestä tukipartiotyössä kertyi kolme kappaletta. Vastausprosentiksi tuli 33,3. Todellisuudessa vastausprosentista tuli suurempi, koska yksi tukipartio täytti yhteisen vastauksen.

6.1 Yleistä tukipartiotyöstä ja valvontarangaistuksesta

Vastaajat ovat yleisesti ottaen olleet tyytyväisiä siihen, että uusia rangaistuksia kehitetään ja he kokevat valvontarangaistuksen hyvänä vaihtoehtona vankilalle. Heidän mukaansa valvontarangaistus tukee pidempään päihitteettömyyskausiin, arjentaitojen kehittämiseen ja yhteiskuntaan sijoittumiseen. Vastaajien mielestä on hyvä, että rangaistus tuo säästöjä. Sen koetaan soveltuvan lyhyisiin (1-3 kuukautta) rangaistuksiin hyvin, pidemmät valvontarangaistukset ovat haastavia ja vaativat paljon. Vastaajien mielestä rangaistusta on vaikea markkinoida asiakkaille, koska se kuulostaa liian mutkikkaalta. Vaikka vastaajat pitävät rangaistusta hyvänä, parannettavaakin löytyy.

”Siinä on vielä paljon kehitettävää käytännön työn kannalta, mutta uskon että parin vuoden päästä olemme jo eri tilanteessa.” (V 2)

Kohtaan, jossa kysimme ennako-odotuksia tukipartiotyöstä valvontarangaistuksen parissa, vastaajat kertovat odottaneensa työltä monipuolisuutta ja mielenkiintoisuutta. Vastaajat odottivat, että työssä tarvitaan hyviä vuorovaikutustaitoja, jotta pärjäisi mahdollisimman hyvin monenlaisten ihmisten kanssa.

Pyysimme vastaajia arvioimaan asteikolla 1-5 (1= ei ole vastannut lainkaan, 5= on vastannut täysin) sitä, kuinka hyvin työ on vastannut heidän odotuksiaan. (Taulukko 1.) Vastaukset jakautuivat siten, että huonoin arvosana oli kolme ja näin ollen kukaan ei ole ollut täysin tyytymätön. Vastausten keskiarvoksi muodostui 4.

	1	2	3	4	5	Yhteensä	Keskiarvo
Tukipartiotyön vastaavuus	0	0	1	1	1	3	4

Taulukko 1: Kuinka hyvin tukipartiotyö on vastannut odotuksiasi?

Kolmesta vastaajasta kaksi vastasi kysymykseemme, ”Onko asioita joita haluaisit muuttaa valvontarangaistuksen toimeenpanossa? Millaisia?”. Vastauksissa toivotaan yhtenäisiä käytäntöjä ja sitä, että rikkeiden seuraamukset olisivat todellisempia ja uskottavampia. Lisäksi he toivoivat enemmän valtuuksia asunnon tarkistamiseen.

”Olisi hyvä jos pystyisi rajaamaan pois ns. ”huumekämpät”, joissa rangaistuksen suorittaminen asianmukaisesti on epätodennäköistä.” (V 2.)

Kysyimme, millaista palautetta työntekijät ovat saaneet valvontarangaistukseen tuomitulta rangaistuksesta. Vastauksista käy ilmi, että valvottavat ovat olleet tyytyväisiä rangaistuksen suorittamiseen muurien ulkopuolella ja onnistuneesti rangaistuksen suorittaneet ovat pitäneet rangaistusta vaikuttavana. Haastavaksi tuomitut ovat kokeneet päihdeettömyyden ja aikataulujen noudattamisen. Tuomitut ovat kertoneet rangaistuksen kuormittaneen muita perheenjäseniä jonkin verran, joka on koettu rangaistuksen haittapuoleksi.

6.2 Valvontakäynnit

Kysyimme välimatkojen pituutta sekä valvontakäyntien kestoja ja sisältöjä. Työntekijät kertovat toiminta-alueen olevan suuri. Ajokilometrejä voi kertyä jopa 800 kilometriä päivässä. Pitkien välimatkojen vuoksi ei valvottavaa aina tavata kerran viikossa, mutta valvontakäynnin kesto on tällöin yleensä pidempi. Keskimäärin valvontakäynti kestää 15 minuuttia, mutta aika saattaa vaihdella kymmenestä minuutista kolmeen tuntiin, riippuen tukipartion aikataulusta sekä kauanko esimerkiksi virtsatestin antamisessa kestää. Työntekijät kertovat, ettei ole järkevää ajaa satoja kilometrejä pelkän puhallutuksen vuoksi, kuitenkin puhallutus on aina osa valvontakäyntiä, virtsa- ja sylkitestejä otetaan satunnaisesti. Tämän lisäksi käynnillä selvitetään, miten valvottavalla on mennyt ja onko rangaistuksen suorittamisessa ollut jotain ongelmia. Tärkeäksi työntekijät kokevat kiireettömän ja avoimen ilmapiirin valvontakäynneillä.

6.3 Kuntoutus

Kysyttäessä kuntouttavien toimien osuudesta käytännötyössä, vastaajat kertovat kuntoutuksen olevan tärkeässä roolissa monien tuomion suorittamisessa. Heidän mukaansa kuntouttavat toimet voivat olla esimerkiksi aikataulutetut käynnit päihdetyöntekijän tai mielenterveyshoitajan luona tai muunlainen päihdekuntoutus.

”Valvontarangaistuksen voi suorittaa kokonaan myös hoitolaitoksessa, jolloin koko rangaistusaika on kuntouttavaa toimintaa. Jollekin kuntouttavana toimena voi olla se, että aikataulu velvoittaa menemään kuntouttavaan toimintaan parina kolmena päivänä viikossa. Kuntouttavana toimena voi yksinkertaisuudessaan olla myös hyvät keskustelut valvojan tai tukipartion ohjaajan kanssa.” (V 1.)

6.4 Tuki ja kontrolli

Kysimme vastaajien näkemystä siitä, mitä tuella ja kontrollilla tarkoitetaan valvontarangaistuksessa.

”Valvontarangaistuksessa tuella tarkoitetaan mielestäni kaikkea sitä yksilöllistä tukea mitä valvontarangaistuksen suorittaja tarvitsee rangaistuksesta suoriutumiseksi ja uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi.” (V 1.)

Vastaajien mielestä tuella tarkoitetaan muun muassa päihitteettömyydessä tukemista, perheen tukemista, kannustamista, ajatusmallien muokkaamista ja rikoksen käsittelyä. Vastaajat nostavat esiin positiivisen palautteen merkityksen rangaistuksen suorittajalle, esimerkiksi päihdetestauksen yhteydessä annettu positiivinen palaute on koettu tärkeäksi, mikäli tulos on ollut negatiivinen.

Valvojalla on tärkeä rooli rangaistun tukemisessa samoin kuin tukipartioiden työntekijöillä. Heidän tehtävinaan on keskustelujen ja ohjauksen myötä tukea tuomittua. Työntekijöiden mukaan kaikki eivät tarvitse tukea yhtä paljon eikä sitä voi pakottaa vastaanottamaan, kuitenkin on tärkeää, että tuomittu tietää tuen olevan saatavilla tarvittaessa. Työntekijät oppivat nopeasti havaitsemaan tuomitusta paljonko ja millaista tukea tarvitaan.

Kontrollilla vastaajat tarkoittavat esimerkiksi aikataulutuksia, päihdetestauksia, satunnaisia valvontakäyntejä ilman, että valvottava niistä etukäteen tietää sekä liikkumisen rajoittaminen.

”Tietyillä pelisäännöillä mennään ja valvottavat tietävät sen. Yleensä jos jostain laiminlyöntejä tulee niin valvottavat ovat ymmärtäneet mokanneensa, koska pelisäännöt ovat olleet selvät. Kontrolli tuo myös turvallisuuden tunnetta valvottaville.” (V 2.)

Kysymykseen tuen ja kontrollin näkyvyydestä työssä työntekijät kertovat sekä tuen että kontrollin olevan aina läsnä valvontakäynneillä. Valvontakäynneillä kontrolloidaan että valvottava on aikataulun mukaisella paikalla. Keskeistä on myös päihdetestaus, joka tehdään aina. Sen voi nähdä sekä tukena että kontrollina. Valvontakäynneillä keskustellaan ja sitä kautta tuetaan valvottavaa.

Taulukossa 2 kuvataan sitä, miten tukipartion työntekijät kokevat tuen ja kontrollin suhteen työssään. Yksi vastaajista piti tuen osuutta suurempana kuin kontrollin ja kaksi muuta vastaajaa kokivat tuen ja kontrollin suhteen tasaisena.

	100%/0%	70%/30%	50%/50%	30%/70%	0%/100%		Yhteensä
Tuki	0	1	2	0	0	Kontrolli	3

Taulukko 2: Tuen ja kontrollin suhde tukipartiotyössä.

6.5 Uusintarikollisuus

Kysyimme työntekijöiden mielipidettä siitä, onko valvontarangaistuksella vaikutusta uusintarikollisuuteen. Kaikki vastaajat uskovat valvontarangaistuksella olevan myönteisiä vaikutuksia uusintarikollisuuden vähenemiseen, vaikka käytännön kokemuksia on vasta vähän.

”Valvontarangaistus on vaikuttavampi rangaistusmuoto, mitä osasin etukäteen ajatella. Rangaistuksen suorittaminen kotona voi kuulostaa helpolta, mutta käytännössä siinä on kontrolli koko ajan mukana, kun kaikki oleminen ja tekeminen on aikataulutettua.” (V 1.)

Tuen ja kuntouttavien toimien vaikutuksesta uusintarikollisuuteen vastaajat ovat sitä mieltä, että niiden avulla asiakas voi saada itsevarmuutta ja keinoja päihitteettömään elämään. Tämän edellytyksenä on asiakkaan valmius vastaanottaa tukea.

7 Johtopäätökset

Tutkimuksemme tarkoituksena oli kyselyn avulla kartoittaa tuen ja kontrollin merkitystä valvontarangaistuksessa. Tutkimuksessa pyrimme kysymään työntekijöiltä sellaisia kysymyksiä, joiden avulla pystymme vastaamaan tutkimuskysymyksiimme. Kysymykseen tuen ja kontrollin yhdistymisestä tukipartion työssä valvontarangaistuksen toimeenpanossa saimme monipuolista tietoa. Myös kysymykseen kuntouttavien toimien vaikutuksesta uusintarikollisuuteen, saimme jonkin verran mietteitä, mutta emme yleistettävää käsitystä.

Tutkittavinamme olivat tukipartioiden työntekijät Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelta. Vaikka toivottujen vastausten lukumäärä oli kymmenen, saimme ainoastaan kolme vastausta. Yksi tukipartioista oli kirjoittanut yhteisen vastauksen, joten vastaajien lukumäärä on todellisuudessa suurempi. Kyselyn tulokset ovat suuntaa antavia, niitä ei voida pitää yleistettävänä, koska vastaajien määrä oli niin vähäinen.

Kyselymme rakentui taustatiedoista, tukipartiotyöstä valvontarangaistuksen parissa sekä tuen ja kontrollin merkityksestä valvontarangaistuksesta. Aluksi ajattelimme taustatietoja voitavan hyödyntää kyselyn tuloksia analysoitaessa, tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista pienen vastaajamäärän vuoksi. Jätimme näin ollen taustatiedot huomioimatta tutkimuksessamme, taa-taksemme tutkittavien anonymiteetin. Ajatuksenamme oli, että voisimme myös vertailla hie-man eri tukipartioiden näkemyksiä valvontarangaistuksesta, jouduimme kuitenkin luopumaan ajatuksesta.

7.1 Työntekijöiden näkemykset tukipartiotyöstä ja valvontarangaistuksesta

Kyselyn vastauksista käy ilmi, että valvontarangaistus on hyvä lisä Suomen rangaistusjärjes-telmään. Se koetaan toimivana rangaistusvaihtoehtona vankilalle. Vastausten perusteella val-vontarangaistus tukee päihteettömään elämään ja kehittää taitoja arkielämään. Rikoksenteiki-jän yhteiskuntaan sijoittumisessa on vastaajien mielestä valvontarangaistuksella suuri rooli. Työntekijät ovat myös nähneet positiivisena valvontarangaistuksen tuomat säästöt. Valvonta-rangaistuksen koetaan soveltuvan hyvin lyhyempiin tuomioihin, koska pidempien tuomioiden täytäntöönpanon koetaan olevan hankalampaa ja vaativampaa. Valvontarangaistus koetaan vaikeaksi markkinoida sen vuoksi, että siihen sisältyy monia osa-alueita, ja siksi se saattaa kuulostaa monimutkaiselta.

Tutkimustuloksista käy ilmi, etteivät käytännöt kaikissa tapauksissa ole yhtenäiset eikä rik-keiden seuraamuksia koeta uskottavina. Tällaiset kokemukset vievät mielestämme valvonta-rangaistukselta uskottavuutta. Totta kai on ymmärrettävää, että käytännöt poikkeavat jonkun verran toisistaan, koska uusien toimintamallien omaksuminen vie aikansa. Huolestuttavaa on, etteivät työntekijätkään koe valvontarangaistuksessa tapahtuvien rikkeiden seuraamuksia us-kottavina, voidaanko tällöin olettaa, että kansalaisten suhtautuminen rangaistuksen toimivuuteen olisi myönteinen. Vastaajat myös kokevat, etteivät heidän valtuutensa, esimerkiksi tar-kastaa valvontarangaistusta suorittavien asuntoja, ole riittävät. On mielenkiintoista, ettei valvontarangaistusta valvova henkilöstöllä ole mielestään riittäviä oikeuksia asunnon tarkis-tamiseen, kun kuitenkin valvontarangaistuksen edellytyksenä on asunnon soveltuvuus rangais-tuksen suorittamiseen. Riittääkö ainoastaan se, että asunto tarkistetaan rangaistuksen alussa, eikä pidetä mahdollisena, että asuinolot saattavat muuttua rangaistusaikana? Vastausten pe-rusteella käytännön työssä on vielä paljon kehitettävää, mutta asian uskotaan muuttuvan pa-rempaan suuntaan, kun kokemusta kertyy lisää.

Vastauksista käy ilmi, että osalla työntekijöistä oli ennakko-odotuksia tulevasta työstä. Näihin olettamuksiin työn koettiin vastanneen osittain. Työltä oli odotettu monipuolisuutta ja mie-lenkiintoisuutta. Sen oli odotettu vaativan myös hyviä vuorovaikutustaitoja.

Tutkittavien vastausten perusteella ovat myös tuomitut kokeneet valvontarangaistuksen hyvänä ja toimivana rangaistuksena. Aikataulujen ja päihdeettömyyden noudattaminen on koettu vaikeana ja lisäksi rangaistuksen vaikutus muihin perheenjäseniin on koettu negatiivisena.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella pitkät välimatkat tuovat oman haasteensa käytännön työn toteuttamiselle. Vastausten perusteella tämä vaikuttaa esimerkiksi siihen, ettei valvottavaa välttämättä tavata niin usein kuin olisi suotavaa. Vastauksista käy ilmi, että silloin kuin valvottavaa pidemmän matkan takana tavataan, pyritään valvontakäynnille varamaan enemmän aikaa. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella välimatkat haittaavat työn täysipainoista suorittamista. Toisaalta olemme kuulleet, että Etelä-Suomen alueella työn haittana saattaa olla liika hienovaraisuus, valvontakäynnit saattavat pitää sisällään ainoastaan puhallutuksen valvottavan kodin parkkipaikalla, koska ei haluta häiritä valvottavan perhettä. Tällainen toiminta ja ulkopuolelta tulevat asiat, joihin ei voida vaikuttaa, kuten pitkät välimatkat luovat ristiriidan sille, että rangaistusajan täytyisi olla tasavertainen kaikille tuomituille. Saamiemme vastausten ja kuulemamme perusteella on ilmeisen selvää, että tasavertaisuus ei toteudu ainakaan vertailtaessa rangaistusta eripuolilla Suomea.

7.2 Tuen ja kontrollin merkitys valvontarangaistuksessa

Vastauksissa työntekijät pitävät tärkeänä avointa ja kiireetöntä ilmapiiriä valvontakäynnillä. Tämä on totta kai tärkeää tuen vaikuttavuuden kannalta. Vastaajien mukaan kuntoutus on tärkeässä roolissa valvontarangaistuksessa. Vaikka kuntoutus ei ole Rikosseuraamuslaitoksen tärkein tehtävä, on se olennainen osa työtä pyrittäessä uusintarikollisuuden vähentämiseen. Kuntouttava toiminta rikosseuraamusalalla on hyvin monialaista, se sisältyy kaikkeen alalla tehtävään työhön ja tämän lisäksi siihen kuuluu erityisammattiosaaminen. (Rikosseuraamuslaitos, 2012: 5; Rantanen 2009: 108). Vastauksista käy ilmi, että työntekijöiden mielestä valvontarangaistukseen sisältyvät kuntouttavat toimet ovat monialaisia. Kuntouttavina toimina nähdään päihdekuntoutus, käynnit eri alojen ammattilaisten, esimerkiksi päihde- ja mielen-terveysohjaajan luona sekä keskustelut valvojan ja tukipartion työntekijän kanssa. Tutkimusta tehdessä meille heräsi kysymys, voidaanko todella edistää valvottavan kuntoutumista 15 minuutin valvontakäynnin aikana vai jääkö kuntoutus täysin muiden toimijoiden vastuulle.

Kuntoutuksessa tärkeää on, että asiakas nähdään tekijänä ja työntekijä tukijana tavoiteltavan päämäärän saavuttamiseksi. Näillä kuntouttavilla toimilla ei kuitenkaan ole merkitystä mikäli asiakas ei ole kykenevä vastaanottamaan saamaansa tukea. Kuten Särkeläkin (1994: 28) teoksessaan mainitsee vääristyneiden käsityksien vaikutuksesta ihmisen toiminnalle, mikäli tällaiset käsitykset jäävät henkilön epäjohdonmukaiseksi todellisuuskuvaksi hän jatkaa ongelmia tuottavia toimintatapojaan.

Tärkeänä on asiakkaan tukeminen vahvistamalla oikeanlaisia toimintatapoja (Särkelä, 1994: 28). Kuten kyselyn vastauksistakin käy ilmi on asiakkaille tärkeää, että esimerkiksi päihdetestauksen yhteydessä hän saa positiivista palautetta negatiivisesta testituloksesta. Näin pystytään vahvistamaan asiakkaan kokemusta siitä, että hän pystyy elämään päihhteettömänä.

Tuki ja kontrolli ovat sosiaalityön suurimpia kysymyksiä (Juhila, 2006: 216). Vastausten perusteella tuki ja kontrolli ovat valvontarangaistuksen valvonnassa koko ajan mukana. Tällä vastaajat tarkoittavat, että valvontakäynneillä kontrolloidaan valvottavan liikkumista, päihhteetömyyttä ja tuetaan tuomittua keskustelemalla tämän kanssa. Tämä voidaan nähdä siten, että todellisuudessa tukipartion tärkeä tehtävä on kannustaa ja motivoida kuuntelemalla ja keskustelemalla tuomitun kanssa. Tukipartion tehtävänä ei ole varsinaisesti kuntouttavien toimien tarjoaminen vaan ohjaaminen niiden pariin. Suhteessa toisiinsa tuen ja kontrollin osuuksien katsottiin olevan yhtä suuri. Tämä on tärkeää siksi, että näiden yhteisvaikutuksella voidaan saada uusintarikollisuutta vähenemään (Mutalahti, 1999: 17).

Vastauksista erityisesti nousi esiin käsitys päihdetestauksesta sekä kontrollina että tukena. Kuten Arnkil ja Erikssonkin (1996) teoksessaan toteavat, on tärkeää luoda sellainen illuusio, jossa kontrolli ei tunnu kontrollilta vaan se yhdistyy tukeen. Lisäksi vastauksista käy ilmi, että kontrollilla tarkoitetaan muun muassa aikataulutuksia sekä yllätyskäyntejä valvottavan kotona ja toimintapaikassa. Kontrollin katsotaan tuovan turvallisuutta tuomitulle.

Kontrolli tulee toteuttaa asiakkaan hyötyä ajatellen, niin että se sisältää myös tukea. Tuen antaminen mahdollistuu kun kontrolli on kohdennettu oikein. (Arnkil ym. 1996: 135.) Vastauksissa tuella tarkoitetaan sitä yksilöllistä tukea, jota rangaistuksen suorittaja kokee tarvitsevansa. Vastaajat nostavat esiin erityisesti päihhteetömyydessä tukemisen, perheen tukemisen, ajatusmallien muokkaamisen ja rikoksen käsittelyn. Heidän mukaansa on tärkeää tukea tuomittua keskusteluiden ja ohjauksen kautta. Tuen tarvitsijoita on erilaisia, eikä kaikki tarvitse yhtä paljon tukea. Vastaajien mukaan, on kuitenkin tärkeää kertoa tuomitulle, että tukea on tarjolla, mikäli sitä kokee tarvitsevansa. Tämä voidaan nähdä siten, että todellisuudessa Rikosseuraamuslaitoksella ei ole jokaisen kohdalla riittäviä resursseja toteuttaa tarvittavaa toimintaa, vaan se on helppo kuitata valvottavan haluttomuutena ottaa vastaan tukea.

Uusintarikollisuuden kannalta yhdyskuntaseuraamukset ovat merkittävässä roolissa, koska niissä on mahdollista tukea elämänhallinnassa (Lappi-Seppälä, 2006: 82). Tämä käy ilmi myös kyselyn vastauksista ajateltaessa valvontarangaistuksen vaikutuksia uusintarikollisuuden vähentämisessä. Vaikka kokemukset valvontarangaistuksesta ovat vähäisiä, uskovat vastaajat sen vaikuttavuuteen. Vastauksista kävi ilmi, että tuen ja kuntouttavien toimien avulla tuomittu saa itsevarmuutta ja valmiuksia arjen haasteisiin. Uskomme valvontarangaistuksella olevan positiivinen merkitys tuomitun selviytymisessä yhteiskunnan jäsenenä. Se varmasti helpottaa

tuomion jälkeisen elämän suunnittelua ja siinä selviytymistä, koska yhteydet ja suhteet läheisiin ovat säilyneet tuomion aikana. Valvontarangaistuksen jälkeen ei tarvitse opetella uudelleen arjen perustaitoja toisin kuin vankilasta vapautuessa.

Valvontarangaistus siis koetaan hyvänä lisänä Suomen rangaistusjärjestelmään. Tutkimuksemme tuen ja kontrollin osuus koettiin suureksi ja merkittäväksi ajateltaessa valvontarangaistuksen kokonaisuutta. Kuntouttavilla toimilla sekä tuen ja kontrollin yhdistämisellä valvontarangaistuksessa on suuri vaikutus uusintarikollisuuden ennaltaehkäisemisessä. Toivomme, että ajan kuluessa rangaistuksen täytäntöönpano kehittyy ja täsmentyy, ja näin valvontarangaistus saisi myös suuren yleisö puolelleen.

8 Pohdinta

Kuten Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa 2011-2020 todetaan on pyrkimyksenä lisätä avoseuraamusten määrää suhteessa vankeusrangaistuksiin. Avoseuraamusten katsotaan olevan vaikuttavampia uusintarikollisuuden vähenemisen kannalta. Tämän vuoksi on tärkeää tutkia uusien seuraamusten osuutta ja merkitystä rangaistusjärjestelmässämme. Kehitys on toivottavaa ja suotavaa. Olemme opinnäytetyöprosessimme aikana tutustuneet laajasti valvontarangaistukseen ja sen toteutukseen. Uskomme sen mahdollisuuteen vaikuttaa uusintarikollisuuden vähenemiseen.

Mielenkiintoista valvontarangaistuksessa on se, että valvontarangaistus on ollut maailmalla käytössä jo pitkään, nyt vasta olemme saaneet sen osaksi suomalaista rangaistusjärjestelmää. Maailmalla saatujen positiivisten kokemusten perusteella voidaan katsoa valvontarangaistuksen soveltuvan myös Suomeen.

Tavoittemme tutkia tuen ja kontrollin merkitystä valvontarangaistuksessa toteutui osittain. Tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettävissä, mutta niitä voi pitää suuntaa antavina. Perehdyimme eri lähteisiin, jotka käsittelevät valvontarangaistusta sekä tuen ja kontrollin osuutta siinä. Saamiemme vastausten pohjalta muodostimme käsityksen, jonka mukaan valvontarangaistus sisältää sekä tuen että kontrollin elementtejä. Kuitenkin mieleemme jäi kontrollin mahdollinen korostuminen. Kokonaisuutena valvontarangaistus vaikuttaa hyvältä ja toimivalta rangaistukselta. Ajan kuluessa ja toimintatapojen vakiintuessa rangaistus tulee tutummaksi ja täytäntöönpano kehittyy.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan meidän oli tarkoitus toteuttaa tutkimuksemme haastattelulla tutkittavia, mutta päädyimme kuitenkin toteuttamaan sen kyselylomakkeella. Kyselylomakkeen laatiminen oli haastavaa. Täytyi osata muotoilla sellaisia kysymyksiä, joilla saa

mahdollisimman kattavia vastauksia ja joiden avulla pystyy vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Harmiksemme emme saaneet tarpeeksi vastauksia, jotta olisimme voineet toteuttaa kaikki suunnitelmamme. Saamastamme palautteesta kävi ilmi, että osa vastaajista oli sitä mieltä, että kyselymme oli liian pitkä eikä tutkittavilla olisi ollut aikaa siihen vastaamiseen.

Pyrimme tutkimusta tehdessämme eettisyyteen ja objektiivisuuteen, jossa mielestämme onnistuimme hyvin. Tutkimusta tehdessämme olemme käsitelleet tutkimustuloksia siten, että ne ovat säilyttäneet alkuperäisen asiasisällön. Myös vastaajien anonymiteetti on säilynyt.

Opinnäytetyötämme tehdessä meille heräsi ajatus mahdollisesta jatkotutkimuksesta. Tutkimuksessa voisi tarkastella tuomittujen mielteitä valvontarangaistuksesta. Erityisesti meitä kiinnostaisi tietää, millä tavalla tuomitut kokevat tuen ja kontrollin esiintymisen rangaistuksessaan.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut haastavaa, mutta myös antoisaa. Olemme oppineet tekemään laadullista tutkimusta ja tutustuneet sen menetelmiin. Olemme oppineet aiheestamme paljon ja olemme kokeneet tiedon hyödylliseksi ajatellen tulevaisuutta.

Teimme opinnäytetyömme parityönä, joka osoittautui hyväksi valinnaksi. Kuitenkin parityönä tehtävä tutkimus tuo paljon erilaisia näkökulmia työhön, verrattuna siihen, että työn tekisi yksin. Työn eri vaiheissa saattoi molemmilla olla erilaisia näkökulmia, jotka sitten sovitimme yhteen ja tämä toi mielestämme työhön monipuolisuutta.

Työskentelymme on onnistunut saumattomasti koko opinnäytetyöprosessin ajan. Aiemman kokemuksen perusteella tiesimme, että yhteistyömme tulee toimimaan. Olemme olleet yksimielisiä tekemissämme valinnoissa, eikä ristiriitoja ole päässyt syntyämään. Työt olemme jakaneet molempien vahvuuksia ajatellen ja siten, että työmäärä on ollut molemmille yhtä suuri. Toinen toistamme tukien olemme opinnäytetyötämme työstäneet. Opinnäytetyön työstämisessä oli jonkin verran ongelmia aikataulujen venymisen vuoksi, joka hieman meitä turhautti, mutta lopulta nousimme vaikeuksien kautta voittoon.

Lähteet

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2011. Artikkelin Laadullisen tutkimuksen luotettavuus, kirjassa: Menetelmäviidako raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Puusa & Juuti. (toim.) Hansaprint.
- Arnkil, T. & Eriksson, E. 1996. Kenelle jää kontrollin Musta Pekka-kortti? Sosiaalitoimisto verkostoissaan. Stakes.
- Brå-rapport. 1999. Intensivövervakning med elektronisk kontroll. En utvärdering av 1997 och 1998 års riksomfattande försöksverksamhet. Brottsförebyggande rådet.
- Danielsson, P. & Mäkipää, L. 2012. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus sähköisen valvonnan vaikuttavuuteen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 114.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.
- Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. Edita Prima Oy.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino.
- Järvelä, S. 2002. Artikkelin Lainrikkajien kuntoutuksesta vapaudessa, kirjassa: Vankeinhoidon perusteet. Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.
- Järvinen, M-K. 2007. Asiakas-työntekijäsuhteen dialoginen arviointi kriminaalihuollossa. Rikosseuraamusalan julkaisu 1/2007.
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 134.
- Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P., Laiho, K., Sarvimäki, P., Karjalainen, P. & Seppänen, M. 2007. Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma.
- Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. 2004. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimivuuden tukeminen. Stakes
- Karsikas, V. 2005. Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Rikosseuraamusvirasto.
- Kivivuori, J. 2008. Rikollisuuden syyt. Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 1/2007.
- Laine, M. 2012. Artikkelin Kopernikaaninen kumous?, lehdessä: Haaste 3/2012.
- Lappi-Seppälä, T. 2006. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu. Forum iuris.
- Lavikkala, R. 2011. Artikkelin Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä, kirjassa: Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Lavikkala, R. & Linderborg, H. (toim.) Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 2/2011.
- Martinovic, M. 2010. The complexity of punitiveness of electronically monitored sanctions. The western world analysis. Lap Lambert.

- Matikkala, J. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Edita. Helsinki.
- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Gummerus.
- Mutalahti, T. 1999. Hoito ja rangaistus kohtaavat. Vankien päihdehuoltoprojektin loppuraportti. Stakes.
- Mäkipää, L. 2010. Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 249.
- Pajuoja, J. 1997. Vankeinhoidon vaihtoehdot. Art House.
- Rantanen, T. 2009. Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen; Näkökulmia rikosseuraamusalan työn kehittämiseen. Vantaa.
- Rautiainen, M. 2012. Valvontarangaistus - tuomittu asuu kotonaan valvottuna.
- Rikosseuraamuslaitos. 2012. Päihdetyönlinjaukset vuosille 2012-2016.
- Rikosseuraamusvirasto. 2008. Päihdevalvonnan opas. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2008.
- Särkelä, A. 1994. Sosiaalityön asiakas subjektina ja ei-subjektina. Hakapaino.
- Tapani, J. & Tolvanen, M. 2011. Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Talentum. Helsinki.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tyni, S. 2011. Artikkelit Rikosseuraamusasiakkaiden uusintarikollisuus, kirjassa: Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Lavikkala, R. & Linderborg, H. (toim.) Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 2/2011.
- Valokivi, H. 2004. Lainrikkojan ääni auttamisjärjestelmissä, kirjassa: Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.)
- Ward, T. & Maruna, S. 2007. Rehabilitaton: beyond the risk paradigm. Routledge.
- Whitfield, D. 1997. Tackling The Tag. The Electronic Monitoring of Offenders. Waterside press.
- Whitfield, D. 2001. The Magic Bracelet. Waterside press.
- Internet lähteet:
- HE 17/2010. Hallituksen esitys eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi. <http://www.edilex.fi/kela/fi/he/20100017> [Viitattu: 16.2.2013]
- Kriminalvården: <http://www.kriminalvarden.se/Frivard/Fotboja/> [Viitattu: 15.1.2013]
- Oikeusministeriö:
<http://www.om.fi/Etusivu/Valmisteilla/Lakihankkeet/Seuraamusjarjestelma/Valvontarangaistus> [Viitattu: 16.5.2012]
- Rikosseuraamuslaitos: <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/en55kr2.pdf> [Viitattu: 6.12.2012]

Rikosseuraamuslaitos: <http://www.rikosseuraamuslaitos.fi/uploads/ezg5sofwogs0.pdf> [Viitattu: 15.1.2013]

Valvontarangaistuslaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110330> [Viitattu: 16.5.2012]

Kuvat

Kuva 1: Nilkkapanta (Rikosseuraamuslaitos, 2011)

Taulukot

Taulukko 1: Kuinka hyvin tukipartio on vastannut odotuksiasi?

Taulukko 2: Tuen ja kontrollin suhde tukipartiotyössä.

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake

Liite 2. Saatekirje

Liite 1. Kyselylomake

Valvontarangaistus

Taustatiedot

1. Missä tukipartiossa työskentelet? *

- Jyväskylä
- Kuopio
- Oulu

2. Kuinka pitkään olet työskennellyt rikosseuraamusalalla? *

- alle 3 vuotta
- 3-6 vuotta
- 7-9 vuotta
- 10-12 vuotta
- yli 12 vuotta

3. Missä työskentelit ennen tukipartioon siirtymistä? *

- Vankilassa
- Yhdyskuntaseuraamustoimistossa
- Joku muu

4. Sukupuoli

Nainen

Mies

5. Ikä

Tuki, kontrolli ja kuntoutus

6. Mitä mieltä olet valvontarangaistuksesta ja sen sijoittumisesta Suomen rangaistusjärjestelmään?

7. Millaisia ennakko-odotuksia sinulla oli tukipartiotyöstä?

8. Kuinka hyvin tukipartiotyö on vastannut odotuksiasi? (1=ei ole vastannut lainkaan, 5= on vastannut täysin)

1 2 3 4 5

Tukipartiotyön vastaavuus ○○○○○

9. Mitä tuki sinun mielestäsi valvontarangaistuksen valvonnassa tarkoittaa? Entä kontrolli?

10. Millä tavalla tuki ja kontrolli näkyvät työssäsi?

11. Mikä on tuen ja kontrollin suhde työssäsi?

100% / 0% 70% / 30% 50% / 50% 30% / 70% 0% / 100%

Tuki Kontrolli

12. Kuinka pitkiä välimatkoja joudutte työssänne kulkemaan? Millä tavalla tämä vaikuttaa tuen ja kontrollin ylläpitoon?

13. Mikä on keskimäärin valvontakäynnin kesto ja sisältö?

14. Miten kuntouttavat toimet näkyvät käytännössä työssäsi ja mitä niillä tarkoitetaan?

15. Millä tavoin tuki ja kuntouttavat toimet valvontarangaistuksessa vaikuttavat mielestäsi uusintarikollisuuteen?

16. Uskotko valvontarangaistuksella olevan vaikutusta uusintarikollisuuden vähenemiseen?
Perustele vastauksesi

17. Millaisena olet kokenut seurantapannan käytön työssäsi?

18. Onko asioita joita haluaisit muuttaa valvontarangaistuksen toimeenpanossa? Millaisia?

19. Millaisia mielipiteitä ja kokemuksia olet kuullut valvontarangaistukseen tuomituilta?

20. Jos sinulla on vielä jotain lisättävää liittyen valvontarangaistukseen tai jos haluat kommentoida kyselyä voit kommentoida tähän.

Liite 2. Saatekirje

Hei!

Olemme kaksi rikosseuraamusalan opiskelijaa Laurea AMK:sta. Teemme opinnäytetyötämme tuen ja kontrollin yhdistymisestä valvontarangaistuksessa Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella. Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää tuen ja kontrollin merkitystä tukiparitiotyössä. Olemme laatineet kyselylomakkeen, jonka toivoisimme sinun täyttävän. Oheisesta linkistä pääset suoraan kyselyyn. Kysely sisältää pääosin avoimia kysymyksiä, joten varaathan riittävästi aikaa kyselyyn vastaamiseen. Vastaukset täytetään anonymisti. Alussa on ainoastaan muutama taustatietokysymys. Toivomme, että vastaat kyselyyn 31.10.2012 mennessä. Jos sinulle tulee jotain kysyttävää kyselystä, voit olla yhteydessä meihin.

LINKKI KYSELYYN: <https://www.webpolsurveys.com/S/68F0E05CECAC8732.par>

Kiitos vastauksistasi jo etukäteen.

Ystävällisin terveisin,

Tanja Roth & Tanja Veikkanen
Rikosseuraamusalan opiskelijat
Laurea Ammattikorkeakoulu
tanja.roth@laurea.fi, tanja.veikkanen@laurea.fi
p. xxx-xxxxxxx, xxx-xxxxxxx